

Mariusz Szczygiel (1966)

Gottland

Kdo neskáče, není Čech!

Dramatizace Jan Mikulášek a Marek Pivovar
S využitím překladu Heleny Stachové

REŽIE	JAN MIKULÁŠEK
DRAMATURGIE	MAREK PIVOVAR
SCÉNA A KOSTÝMY	MAREK CPIN
HUDBA A VÝBĚR HUDBY	JAN MIKULÁŠEK
KOREPETICE	JIRÍ ŠIMÁČEK

Osoby a obsazení:

MAGDA GOEBBELSOVÁ, MAHULENA PROCHÁZKOVÁ, HELENA VONDRÁČKOVÁ PO REVOLUCI	Anna Cónová
LÍDA BAAROVÁ PO REVOLUCI, NATAŠA GOLLOVÁ, VLASTA ŠVECOVÁ, LJUBA HERMANOVÁ	Alexandra Gasnárková
MARTA KUBIŠOVÁ PO REVOLUCI, PRODAVAČKA U BATI, ADINA MANDLOVÁ	Marie Logojdová
LÍDA BAAROVÁ, MARTA KUBIŠOVÁ	Gabriela Mikulková
HELENA VONDRÁČKOVÁ, MARIE BAŤOVÁ, LENKA PROCHÁZKOVÁ	Daniela Kupčíková / Kateřina Vainarová
J. A. BAŤA, JAN PROCHÁZKA	Tomáš Jirman
NORMALIZAČNÍ ŠOUMEN, NĚMEC	Petr Houska
OTAKAR VÁVRA, MILOUŠ JAKEŠ	Vladimír Čapka
KAREL GOTT, KOPECKÝ	David Viktora
SCHMIDT, HENDRYCH, HROBNÍK	František Večeřa
TOMÁŠ BAŤA, OTAKAR ŠVEC	Miroslav Rataj
JIRÍ KORN, NEJEDLÝ	Jiří Sedláček
KLAUSŮV MLUVČÍ, GUSTAV FRÖHLICH, SOUDCE	Marcel Školout
JOSEPH GOEBBELS, ZÁPOTOCKÝ, SEBEVRAH	Pavel Liška
ZDENĚK ADAMEC	Lukáš Adam / Jan Kovář

Česká premiéra 20. ledna 2011 v 18.30 hodin
v Divadle Jiřího Myrona

Představení řídí

Text sleduje

Věra Kryšková

Jana Hořínová

Technický šéf

Šéf výpravy

Vedoucí umělecko-dekoračních dílen

Vedoucí výroby kostýmů

Jevištní mistři

Stanislav Muntág

David Bazika

Barbora Macháčová

Eva Janáková

Miloslav Novák

Petr Novák

Stanislav Dvořák

Bořivoj Wojnar

Renáta Školoutová

Naděžda Vránková

Alexandra Václavíková

Mistr osvětlení

Mistr zvuku

Mistrová vlásenkárny

Mistrová garderoby

Mistrová rekvizit

Scénické dekorace vyrobily umělecko-dekorační dílny NDM.

Technolog – Ivana Stuchlíková, mistr čalounické dílny – Petr Missig,

mistr malířsko-kašérské dílny – Jaroslav Macháč, mistr truhlářské

dílny – Radomír Maschke, mistr zámečnické dílny – Milan Rous,

mistr zbrojírsko-šperkařské dílny – Jaroslav Dovalil

Scénické kostýmy a doplňky vyrobily krejčovny NDM.

Mistrová dámské krejčovny – Iva Koplová, mistrová pánské

krejčovny – Jiřina Richtrová, modistka-dekoratérka

– Věra Siostrzonková

Foto Martin Popelář

Foto Jiří Kudělka

Fotografie v tomto programu

Ještě než se dostaneme k autorovi knižní předlohy naší inscenace, řekněme si blíže něco k fotografiím, které naleznete v tomto programu. Značná část děje Gottlandu se odehrává od sedmdesátých let minulého století do současnosti. Mohli jsme samozřejmě zařadit archivní fotografie z celé země, v knižních publikacích i na internetu je jich obrovské množství (vřele doporučuji například server www.nezapomente.cz, který se k tématu naší inscenace přímo vztahuje). Nakonec jsme se ale rozhodli otisknout fotografie autorů ostravských, pořízené především v Ostravě a nejbližším okolí. Takových fotografií je celá řada (nejznámějším z nich je Viktor Kolář, jemuž před nedávnem vyšla výpravná knižní publikace nazvaná jednoduše a přesně Ostrava). Nakonec otiskujeme ukázky tvorby dvou z nich: Jiřího Kudělky a Martina Popeláře (ten je také autorem fotografie na plakátu).

Získejte vstupenky!

A tady je možnost pro Vás: pokud se na některé z fotografií poznáte (nebo poznáte někoho jiného a „nasměrujete“ ho na nás), můžete získat VIP vstupenky téměř zadarmo (20 korun) na libovolné představení z produkce Národního divadla moravskoslezského dle výběru. Kontaktní telefon je 737 468 910. A to není vše: budete-li mít zájem, stejný fotograf pořídí Váš současný portrét, který otiskneme v našem divadelním časopise spolu s onou fotografií z programu.

Nejvíce se o žijícím autorovi dozvíme od něj samotného. Obsah našeho programu tedy budou tvořit převážně části rozhovorů pro různá česká i polská média a také reportáže či glosy o nás Češích. Inspirační čtení, jak by řekl šéfredaktor týdeníku Respekt, z něhož je naše první ukázka. Mimochodem, hned první otázka souvisí s příhodou, jejímiž aktéry byl autor těchto řádků a prodavačka v jednom ostravském

knihkupectví. Když jsem si tam přišel koupit Gottland, nechtěla mi ho dlouho prodat, protože to údajně zakázal sám velký... Ale to už se dozvíte dále:

Majitel muzea Karla Gotta Gottland chtěl českého nakladatele vaší knihy žalovat za porušení ochranné známky. Jak jste ten název myslel?

To je případ pro autora velmi lichotivý, ale k procesu nedošlo. Ještě jsem nezažil, že by někde ve světě někoho žalovali pro metaforu. Gottland je taková boží země, kde lidé tak docela nerozhodují o vlastním životě. „Nevím, kdo bohům prádlo pere. Víím, že špínu z něj pijem my...“ napsal Vladimír Holan... Hlavní námět Gottlandu je systém jakožto zdroj utrpení bez ohledu na to, je-li komunistický, demokratický nebo kapitalistický. Vždy je to pouto – někdo nebo něco proměňuje lidi v brouky. Bůh-System. A kniha je také o tom, jak na to lidé reagují. Od sebevraždy až ke schizofrennímu přizpůsobení se.

Co mělo v životě největší vliv na vás?

Narodil jsem se ve Zlotoryji v podhůří Sudet. Moji rodiče mě obezřetně chránili před světem. Byl jsem jedináček, ostatní děti jim zemřely. Vzpomínám si, že nejraději jsem si hrál na hrobě svého bratra, který zemřel hned po narození. Byl to takový roztomilý, hezký malý hrobeček, jako ze škatulky. Strach mé matky o mě byl tak veliký, že mě skoro nepouštěla ven, abych si neušpinil kalhoty a aby mě kluci nezmlátili. Proto jsem se naučil pozorovat. Okno, to byl pro mě televizor.

Proto jste taky začal psát?

Měl jsem talent, ale hlavně jsem chtěl získat uznání svého okolí. Hrál jsem špatně fotbal a připadal jsem si nudný, a tak jsem si vymýšlel metody, jak se vetřít spolužákům do přízně. Vymýšlel jsem si pro ně historky, anekdoty a příběhy. Vzpomínám si, jak jsem si na jednom táboře mladých novinářů vymyslel, že napíšu první větu a každý z kamarádů připiše další větu, a tak vznikne vyprávění. Moje první věta zněla: „Paní Nováková ležela na schodech a vzrušeně volala: Ještě! Ještě!“ Podmínkou bylo, že to nesmí být vyprávění erotické. Ani slovo o sexu!

Vážený přítelé,

Byl jsem požádán, abych napsal pár slov hercům, kteří budou hrát v inscenaci „Gottland“.
Je neuvěřitelné, že můj příjezd do Prahy v roce 2000 přinesl po deseti letech ovoce v podobě divadelního představení. Na jedné straně jsem zděšen, že myšlenky, jež mě napadaly v Česku, náhle zazní v Národním divadle. Ale na druhé straně – je to krásný dar osudu. V Polsku je moje kniha vnímána především jako tragická. V Česku jako docela vtipná. Jsem nesmírně zvědav, co z toho vyvedete Vy?

Přeji vám mnoho zdaru. Držím vám palce. Zlomte vaz!

Mariusz Szczygieł, 2. ledna 2011

Foto Martin Popelář

V roce Solidarity a Jaruzelského vám bylo patnáct. Jak jste tu dobu prožíval?

Příliš se mě to netýkalo. Ale když jsem odmaturoval, zažil jsem roku 1985 něco, co mě poznamenalo. Jel jsem po maturitě se svými spolužačkami do Vratislavi a zašli jsme do nějaké kavárny. Hned si k nám ke stolku přisedli nějakí dva chlapíci, ukázali mi průkazky kriminální policie a řekli mi, že mám jít s nimi. Dovedli mě na komisařství, kde mě zcela bezdůvodně zmlátili. Jeden z nich mi zabodl dva prsty do krku a řekl: „A teď se kurva dovíš, co všechno my můžeme.“ Musel jsem stát u zdi a oni do mě bušili pěsti. Bili mě i jinak, ale o tom se mi teď nechce mluvit. Nakonec vytáhl jeden z nich z mého batohu plnicí pero, odšrouboval je a vylil na mě všechn inkoust. Pustili mě za čtyři hodiny. Důvod neměli žádný, neúčastnil jsem se žádných antikomunistických demonstrací, vlast mě tenkrát vůbec nezajímala. Měl jsem jen rozčuchané vlasy a vypadal jsem jako fanoušek skupiny Depeche Mode – měl jsem na sobě šedou vojenskou uniformu s citronovou kravatou a boty stejné barvy.

Jak to dopadlo?

Druhý den jsem to nahlásil řediteli gymnázia. Řekl mi, že zajde na krajskou prokuraturu. A pak mi hlásil: „Víš, prokurátor mi řekl, abychom to nechali být. Nemáš žádné svědky, nic zlomeného ani tě nezabili, a proto to nemá smysl.“ Tohle byla moje opravdová maturita a lekce komunismu.

Za jakých okolností jste se vůbec poprvé dostal do Prahy?

Poprvé jsem přijel v roce 2000, abych udělal pro jistý časopis rozhovor s Helenou Vondráčkovou. Je v Polsku slavná. I já byl tenkrát známý z talk show Na každé téma televizního kanálu Polsat a tomu časopisu záleželo na tom, aby hvězda hovořila s hvězdou. Byl jsem tehdy v Polsku v situaci, která mě přestávala bavit: už jsem nemohl dělat s nikým rozhovor, všichni ho chtěli dělat se mnou. To setkání i návštěva Prahy mě tak ovlivnily, že jsem se vzdal popularity a vysokých honorářů, z televize jsem odešel a vrátil se k původnímu povolání reportéra, abych mohl psát o Česku. Helena Vondráčková mi vyprávěla o Martě Kubišové, o níž jsem tehdy nevěděl nic.

Rozhodl jsem se naučit česky, abych s ní mohl mluvit a napsat o ní reportáž.

Co vás na Martě Kubišové tak fascinovalo?

Paní Kubišová nebyla v Polsku veřejně známá a měl jsem dojem, že její život je skvělá příležitost, jak vyprávět o Čechách, že ona je jako kapka, ve které se zrcadlí celá doba, nebo dokonce několik dob. U nás nikoho nepotkal stejný osud. Zpěvačka nebo spisovatelka nedělala uklízečku a kněz nedělal čističe oken.

Píšete také o Baťovi, Lídě Baarové, o Stalinově pomníku. Čím vás tak zaujaly české příběhy?

Nelze je hodnotit jednoznačně. Schválně hledám příběhy, které často takové hodnocení přímo vylučují. Byl Baťa tyran, nebo dobrý pán? Byla Lída Baarová kolaborantka, anebo žena, která se snažila – jako celý český národ – přežít v těžkých podmínkách? Proč někteří čeští publicisté píší o Švejkovi jako o mytické postavě, která má svou filozofii přežití, kdežto o Vondráčkové skoro jako o kolaborantce? My Poláci vždycky potřebujeme mít ve všem jasno, kdo byl dobrý, kdo byl zločinec.

Gottland je polemikou o tom, co je to národní identita, hrdinství, svoboda a jejich vnímání určitou společností. Co si o těchto tématech myslíte vy sám?

Hrdinství nelze definovat, protože pro každého znamená něco jiného. My sami si stanovíme hranici, za níž už se stáváme hrdiny. Každý z nás to vidí jinak. Podle mého názoru se například zachovala hrdinsky Helena Vondráčková. Když se v Česku rozpoutala diskuse, jestli podepsala Antichartu, nebo ne, řekla, že ji sice nepodepsala, protože byla v Sopotech, ale že kdyby s tím byli za ní přišli, určitě by to udělala. Takové prohlášení je pro mne důkazem odvahy. V Polsku by si ho nikdo nedovolil, všichni by si chtěli hrát na nezločinné.

My na svou „nejednoznačnost“ moc pyšní nejsme. Myslíme si, že je to spíš zbabělost.

Natolik Helenu Vondráčkovou neznám. Myslím si ale, že ona ví, co znamenal podpis pod Antichartou, že to bylo špatné. Já ale osobně považuji za hrdinství, když se někdo v takovéhle situaci přizná – třeba ke svému strachu. Víte, Poláci se Čechům kvůli tomu pošklebují, protože jim závidí. Poláci obětovali v dějinách strašně moc a nic jim nezbylo, zatímco Češi se vždycky mají lépe. Vezměte si varšavské povstání: zničené město, tři sta tisíc mrtvých, obvykle mladých a dětí. A přitom vedení vědělo, že se nedá vyhrát. Je to hrdinství?

Ale jaké stopy to zanechává na charakteru společnosti? Kde je hranice toho, kdy člověk pořád jen ustupuje? A může si potom sám sebe vážit?

Na tyhle otázky si musí odpovědět každý sám. Reportér nemá právo posuzovat. Reportér má jenom poctivě všechno popsat.

A mohl byste odpovědět na vaši řečnickou otázku vy? Je pro vás varšavské povstání hrdinství?

Hrdinství jednotlivých lidí to samozřejmě je. Neracionalita má občas své opodstatnění. Třeba pokud jde o čest.

Do svého psaní vnášíte „pohled odjinud“, a tím bouráte stereotypy. Zdánlivě nehodnotíte, jen pozorujete. Těmi stereotypy míním třeba víru, že Poláci jsou militantní katolíci (všichni), Francouzi jedí žábky nebo že lidé z jihu jsou líní (všichni). Proč máme v Evropě takovou náklonnost k těmto stereotypům, když přece vidíme, jak jsou falešné?

Stereotypy nesnáším. Ale když ony nás dovedou tak krásně zdokonalit! Stereotyp je strojek na likvidaci našich komplexů. Jenže ty znovu narůstají jako vousy. Čím více je odstraňujeme pomocí žiletky, tím rychleji dorůstají. A pokaždé jsou silnější a tvrdší. Když jsme za komunismu nevěděli, jak to vypadá jinde, tak nám stereotypy pomáhaly pohybovat se v životě, byly naším kompasem. Jenže teď, když toho můžeme vědět víc, nemají lidé na nic čas a stereotypy jim nahrazují znalosti.

O Česích už nemusím nic říct, protože jako Polák vím, že to jsou zbabělci, a hotovo, myslí si mnoho lidí v Polsku. Víte, proč Ivan

Foto Jiří Kudělka

Mládek a Jožin z bažin jsou v Polsku tak populární? Lidé tam z nich šílí tak, že to přesahuje všechny meze. Vysvětlil mi to můj kolega Mariusz Surosz z Krakova. Ivan Mládek a jeho kolega v tom videoklipu vypadají tak, jak si Poláci přejí vidět Čechy. Mládkova skupina vypadá jako Švejci nebo Hrabalovy postavičky u piva – jsou směšní a trochu přihlouplí. Splňují tedy „naše polské“ očekávání. U nás se říká: „Bo nie grzechem jest być Czechem.“ Tedy, že za to vy Češi nemůžete, že jste takoví. A tím myslíme nějak handicapovaní.

Ještě zpátky k tématu hrdinství. Potřebujeme ho vůbec k životu? A jaké?

Potřebujeme odvahu. V Polsku je dnes třeba hodně odvahy přiznat se k homosexualitě, a to jak veřejně, tak soukromě. Anebo k ateismu. Pro mé rodiče se prohlášení „jsem ateista“ rovná přiznání „mám HIV“. Moje matka říká, že kdybych se například veřejně přiznal, že nevěřím

v Boha, znamenalo by to, že ji před celým Polskem znemožním jako matku. A přiznat se, že člověk není vlastenec? Hrůza! Co znamená být dnes hrdinou v Česku, to nevím. Ale zajímá mě to. Pokud to vědí čtenáři Respektu, pak čekám na dopisy, rád o tom pak napíšu. Je možné mi psát na mou webovou stránku www.mariuszszczygiel.com.pl. Je tam oddělení pro Čechy.

(Z rozhovoru pro týdeník Respekt, ptala se Tereza Brdečková.)

Foto Martin Popelář

Milion za minutu a pivo v Čechách

Mých 20 let svobody

Před dvaceti lety mi bylo 23 roků. Za tu dobu jsem slovo „svoboda“ často použil i nadužil. Přesto se mi čtyřikrát stalo, že mi překvapivě silně zazvonilo v uších. Pořád si na to pamatuji.

1. „Poradím, jak vydělat milion

za minutu! Stargard Szczeciński, P. O. Box..“

Tenhle inzerát jsem v novinách našel v roce 1993. Odepsal jsem, že takovou vzácnou radu bych velice potřeboval. Za čtyři dny přišla odpověď ukrytá v šedé obálce. Než mi ji na poště dali, musel jsem zaplatit. Částka se poukazovala odesílateli. Rovnala se krabičce marlborek, tak jsem neváhal. Hned u okénka jsem obálku roztrhl. Ruce se mi chvěly a já začal číst:

„Abys vydělal za minutu milion, musíš mít peníze, které uložíš v bance na takový úrok, aby ti za minutu vydělávaly milion. Jak velkou částku uložit? To už si musíš spočítat sám. S pozdravem Lucyna ze Stargardu.“ „No tohle!“ řekl jsem spontánně paní za přepážkou a nahlas jí vzkaz přečetl.

„Jestli ta paní každý den rozešle sto takových rad..“

„Ale prosím vás,“ přerušila mě úřednice. „Moje dcera včera zaplatila za radu, jak vyrůst.“ „Jak?“ zajímal jsem se.

„Musíš chodit po horách, protože tehdy se natahují kosti. Jestli u vás hory nejsou, musíš chodit po schodech ve věžáku. Nahoru a dolů. Přejeme výdrž.“

V té chvíli vstal od stolu pán ve středním věku – nejspíš to byl vedoucí pobočky – a zahřímal: „Protože je svoboda!“

Potom se odporoučel. Se vztyčenou hlavou kráčel někam dozadu.

„Tohle je ta svoboda!“ zopakoval tónem, který sděloval, že právě ona je prapříčinou všeho lidského neštěstí.

2. V devadesátých letech

jsem moderoval první polskou televizní talk show v soukromé televizi Polsat. Pořad se jmenoval „Na každé téma“. Zvali jsme do něj lidi, jaké v komunismu televize nikdy neukazovala: muže po přeměně pohlaví, ženy po amputaci prsu, lidi věřící v existenci UFO a tak

Foto Jiří Kudělka

podobně. V ideálně stejnorodé socialistické společnosti se „jiní“ nevyskytovali.

Producent si vybral soukromou stanici, protože – na rozdíl od veřejnoprávních – se v Polsatu nikdo nemíchal do obsahu pořadů. Natáčeli jsme, co jsme chtěli.

Na podzim 1995 jsem vymyslel, že bychom v jednom dílu mohli ukázat něco, co bylo na Západě docela běžné: školení, jak natáhnout prezervativ na banán. Pořad jsme natočili se sexuologem. Smůla chtěla, že když jsme s ním dorazili do střizny, šel zrovna kolem poslanec tehdy vládní křesťansko-národní strany. Soukromý majitel Polsatu ho zaměstnal v náboženském vysílání. (Jenom na okraj: když přišli v Polsku k moci sociální demokraté, zase ho propustil.)

Pan Czarnecki, tak se ten člověk jmenoval, nahlédl do naší střizny, zrudl, potom zbledl a dveře zase zavřel.

Od ředitele stanice uslyšel na druhý den můj producent následující: „Při přípravě programu máte samozřejmě úplnou svobodu, ale odvykláme ho až po volbách.“

„Vydržte ještě tři týdny, pak ten banán pustíme.“

Tři týdny tehdy zbývaly do prezidentských voleb. Dodnes nechápu, čeho se majitel stanice obával. Nevím, proč nešlo v čase volební kampaně ukázat v soukromé televizi prezervativ. „Máte samozřejmě úplnou svobodu...“ (Volby tehdy vyhrál sociální demokrat Kwaśniewski.)

3. V poslední době,

když myslím na moji osobní svobodu, hned mi v hlavě naskakuje slovo „Čechy“.

Když jsem do Prahy přijel poprvé v březnu roku 2000, pocítil jsem, že v tomhle městě mohu volně dýchat, zatímco Varšava mě chytá pod krkem. Praha mi dává rozlet, Varšava mě rovná do řady.

Přijždím sem, kdy chci, bydlím tu, jak chci a kde chci, nikdo mi nekontroluje doklady, nemusím se hlásit v žádném úřadu, nechodí za mnou tajný policista – nedávno mi došlo, že tohle je svoboda.

Mým největším objevem za dvacet let svobody je zjištění, že se

nechtím být tak úplně Polákem. Obávám se, že kdybych nepřišel do Čech, moje podvědomí by mi nikdy nedovolilo, abych si to uvědomil. Myšlenka, že možná není stoprocentním Polákem, je totiž pro Poláka svatokrádežná. Smrtelný hřích. Druh ostudné nemoci. Nikdo normální by to u nás veřejně neřekl. V mé zemi („Neopustím vlast, kde náš rod..“ začíná píseň, kterou musí znát každé děcko) je to tak strašná myšlenka, že její vyslovení lze přirovnat jenom k přiznání se k vraždě, k pedofilii nebo ateismu. „Moc tě prosím,“ řekla moje třiasedmdesátiletá máma, „nikdy se veřejně nepřiznávej k tomu, že jsi ateista. To by pro mě byla katastrofa. Znamenalo by to, že celý můj život byl na nic. Že jsem tě špatně vychovala. Kdybys veřejně řekl, že Bůh není, nemohla bych už vyjít na ulici.“

Díky té svobodě, kterou jsem pocítil v Čechách, jsem došel k závěru, že staré patriotismy jsou odsouzené k zániku. Myslím, že už začíná doba, kdy si člověk mezi zeměmi volí jako mezi zbožím. Vyberu si takový stát, který mi poskytne nejlepší podmínky duchovní i existenční. Kdo tedy jsem? Čechofil? Nebo nějaký Kryptočech? (Žít v Čechách bohužel z rodinných důvodů ještě nějakou dobu nechci, ale vím, že taková možnost tu je. A tohle vědomí je osvobodivé.)

Samozřejmě, když jede člověk ven, má sklon k tomu chovat se v cizí zemi jako na divadle: to, co se tam děje, nejsou tak úplně moje věci, nezasahují mě tolik. Snad proto je mi v Čechách lehčeji?

Ještě jedna úvaha: můžeš žít ve svobodné zemi, přes hranice jezdit bez pasu, ale skutečnou svobodu máš jenom tehdy, když ti ji dá tvoje máma.

4. Ale s vaší zemí mám jednu potíž.

Od té doby, co jako novinář píšu o České republice, kdykoli mi vyjde velká reportáž nebo jen fejetonek z Čech či Moravy, dostanu pokaždé aspoň jeden nepříjemný mail.

V kavárně, kde se Václav Havel seznámil s Olgou: Host platil dvoutisícovou bankovkou, vrátili mu na tisícovku. „To nemyslíte vážně, přece od sebe bankovky rozeznám,“ odvětil číšník, když host protestoval, že dostal zpátky málo.

V restauraci, kam dřív rádi chodili překladatelé: Dávají mattonku za 35 korun, na účet píšou Perier za 135 korun. Když na to host přijde, obsluha se pokaždé vymluví stejně: „Jsem tu dnes prvně.“

V pizzerii, která se pyšní tím, že je nejbliž Karlova mostu: Když přijde početnější skupina, připisují na účet dvě tři minerálky nebo dvě tři

piva. Na protesty hostů manažer bez obalu řekne, že by udělali nej-líp, kdyby šli pryč.

Becherovku zadarmo?

V pivnici, kde se slavné pivo vaří od roku 1499: Protože hosté ne-umějí česky, nevědí, že číšníci při servírování švitoří: „Tady máme to pivečko, pitomečku jeden, hovado vypaseny..“ U vchodu nás vítají panákem becherovky a my, potěšeni dárkem na uvítanou, ho přijí-máme, abychom pak při placení zjistili, že i on má svou cenu. Číšník ochotně vysvětluje: „Živím dvě děti a vy byste chtěli, aby ta beche-rovka byla zadarmo!“

V kavárně v paláci, který vybudoval dědeček pana prezidenta Havla, naproti sv. Václavu od Davida Černého: Ke dvěma vypitým vínům na-počítají třetí. Na protesty barman česky řekne: Polibte nám prdel. (Host česky neuměl, ale odpověď si zapsal, aby se mě mohl zeptat, co to znamená.) Od doby, kdy píšu o Česích a oslavuji Prahu, jsem takových informací dostal stovky. Sám jsem byl takto v centru Prahy okraden sedmkrát. Víím, že stejně jako Poláky tam podvádějí i jiné ná-rody. Mladí číšníci, barmani a také majitelé podniků si myslí, že se k nim turista už nikdy ze své ciziny nevrátí. Tak proč by ho neošidili? Anebo si nemyslí nic.

Mladí pražští číšníci nemohou pamatovat komunismus. Tak kdo je takhle poškodil? Vykládal jsem jednou mladé číšnici, že v centru Prahy vám na účet klidně připočítají i rok vašeho narození.

„Já bych to viděla tak, že máme svobodu,“ řekla na to.

„A jak té svobodě rozumíte?“ ptal jsem se udiveně.

„No, když nás okradou v jedné hospodě, máme možnost volby a příště můžeme do jiné.“

(10. 10. 2009, MF Dnes)

Foto Martin Popelář

Jací jsme?

Upřímně řečeno, otázku „Napsal byste, jací jsme?“ jsem loni dostal z jedenácti českých redakcí. Takový zájem se mi zdá pozoruhodný: naznačuje, že Češi chtějí být stále lepší. (Proč by se jinak pořád ptali sami sebe „Jací jsme?“, a ještě tím oblažovali i sousedy?)

Jak říkal nositel Nobelovy ceny polského původu, spisovatel Isaac Bashevis Singer, bible je tak zajímavá proto, že popisuje výhradně to, co lidé dělali, jak se chovali, a nikoli co si mysleli. Takže navrhuji podívat se nejprve, jak se Češi chovají.

Čech Petr V., zpravodaj Českého rozhlasu ve Varšavě. Když se dozvěděl, že moje maminka je po operaci páteře ve vážném stavu a nemůže chodit, dvakrát mi nabídl, že nás zaveze, kamkoli budeme chtít (nemám auto ani řidičák). Viděl jsem se s ním dvakrát v životě. Chovají se takto Češi?

Češka v pokročilém věku – zamlada dělala pro rozhlas reportáž ze slavnostního odhalení Stalinova pomníku v Praze, ale musela v ní zamlčet, že jeho autor spáchal sebevraždu – si už po padesáti letech nedokázala k této události nic vybavit. Říkala, že je dnes už slepá a hluchá: Nepovím vám nic, ale přijďte, popovídáme si, ochutnáte můj kompot. Chovají se takto Češi?

Čech M., policista z Prahy, se mi svěřil, že nikdo neví o jeho horlivé víře v Boha. „Moje matka neví, že jsem věřící, otci jsem to řekl až na jeho smrtelné posteli. Jen moje dívka něco tuší.“ M. přemýšlí, že by časem emigroval do některé křesťanské země. Nechut a výpady vůči věřícím na českém internetu mu připomínají útoky na židy v Německu 30. let. Neustále píše, že jeho víra v Boha je hloupost, báchorka, duševní choroba. Chovají se takto Češi?

Čech Martin E., šéf zahraniční rubriky Hospodářských novin, o mé knížce prohlásil, že je plná stereotypů a klíšé o Češích, ještě než ji přečetl. Chovají se takto Češi?

Češi v internetových diskusích prohlašují, že moji knihu neznají, ale nemusejí ji číst, protože ji přece napsal „polský kokot“. Chovají se takto Češi?

Češka Lilian S. z Ostravy mi e-mailem gratulovala, jakmile se kniha objevila mezi českými bestsellery. Chovají se takto Češi?

Čech Michal G. mi na měsíc nabídl svůj prázdný pražský byt. Nechtěl za to žádné peníze. Když jsem trval na tom, že zaplatím, dal mi kontakt na nadaci Alma – pomoc dětem, která se stará o dětské domovy, ať peníze pošlu jí. Chovají se takto Češi?

Čech Milan S. mi po zhlédnutí Wajdova filmu Katyrín v ČT snížil nájem o 20% (v jiném bytě; postupně jsem si jich v Praze pronajal sedmáct). Chovají se takto Češi?

Čech Pavel Š., šéfredaktor Reflexu, mi po zhlédnutí Katyně napsal: „My Češi máme pěknou kulturu, ale vy Poláci máte pěknou duši.“ Chovají se takto Češi?

Čech Karel P. mi už sedm let dluží 6 000 Kč. Chovají se takto Češi?

Češi – čišníci v centru Prahy – jsou zloději. Už deset let se mě snaží při placení ošidit, jak můžou. Chovají se takto Češi? Češi – čišníci na Žižkově – mě nikdy nešidí. Chovají se takto Češi?

Čech, majitel hospody U Vystřeleného oka, mi vždycky dává první pivno zdarma. Chovají se takto Češi?

Češka Jiřina K. mi pronajala pokoj. Po mém odjezdu vytáhla z koše na smetí mé vyhozené ponožky, vyprala je, zaštopovala a při příští návštěvě vrátila, protože tak hezkých ponožek by byla škoda... Chovají se takto Češi?

Češka Helena S., postarší a s bolestmi páteře, se za náledí a hrozné vánice vydala za svým známým veterinářem pro neurologický lék – v Čechách je levnější než v Polsku – pro psa, když jsem ji o to poprosil. S vědomím, že lék prodlouží psu život nejvýš o pár měsíců. (Psa neznáme osobně ani já ani Helena S.) Chovají se takto Češi?

Čech Tomáš R. se chová jako jeho otec Václav. Kdykoli začnu na nějaké obtížné téma, které by ho nutilo zaujmout vážné stanovisko, říká

Foto Martin Popelář

„O tom mi nemluv, nechci nic vědět“ a radši mi poví vtip. Chovají se takto Češi?

Češka Jiřina F. z Národního filmového archivu v Bartolomějské ulici v Praze pro mě jednou jedinkrát cosi hledala v oddělení tisku. Víckrát jsme se neviděli. Teď mi k Vánocům poslala pohled. Chovají se takto Češi?

Takže přesně takoví jste, milí Češi.

(Lidové noviny, 2. ledna 2010)

Foto Martin Popelář

Co vás tak přitahuje na Češích?

Tak to vám vyjmenuju popořádku, prosím: 1911 – v Praze vyrostl první kubistický dům na světě. Projektoval ho český architekt. 1918 – prvním prezidentem nezávislého Československa se stává filozof. 1919 – napadá ho, že mladý stát potřebuje velké umění, a přikazuje nakoupit v Paříži impresionisty, aby se měli občané na co dívat. 1920 – český malíř vymýšlí nejmodernější slovo první poloviny dvacátého století. Jeho bratr je proslaví ve své hře uváděné na celém glóbu. Je to slovo robot. 1932 – na filmovém plátně se poprvé v dějinách světa objevuje nahá žena. Kde? U českého režiséra!

A co z toho plyne?

Že je to úchvatná kultura. My, Poláci, jsme ji většinou brali na lehkou váhu. A to měli Češi před válkou víc osobních automobilů a telefonů na sto obyvatel než Polsko – země se zemědělskou kulturou. Ostatně – ve svobodném Československu se v roce 1989 prezidentem opět nestal ani politik ani dělník, ale spisovatel-filozof. Lidé stejného pohlaví mohou zaregistrovat své svazky tam, ale ne v Polsku. Mimochodem, Češi měli na propagaci partnerských svazků pěkné heslo: Nikomu to neublíží, někomu pomůže.

A to všechno vás přimělo psát o Češích a jejich historii?

Dost dlouho jsem nevěděl, proč jsem vlastně začal o této zemi psát. Teprve u svého psychoterapeuta jsem objevil pravdu – proč se mi Čechy tak líbí. Když píšu příběhy, reportáže, skici o historii Československa, o postavách, nad kterými vrtím hlavou – takových kafkovsko-orwellovských typech – píšu celou dobu o sobě. Hledám v těch příbězích sebe a své reakce. Neboli: jsem jedináček, a tak jsem už jako dítě vyrůstal mimo běžnou rivalizaci, o nic jsem se s bratrem ani sestrou nepral. Jsem typ, který se vyhýbá konfrontaci. Obecně vzato jsem se jí prostě nenaučil. Jsem ten, kdo by raději s protivníkem neválčil, ale snažil by se ho oklamat a přelstít. Když jsem začal líčit Čechy v tomto duchu, zjistil jsem, že tam skutečně převažují takové řekněme antipolské typy. Ve smyslu anti-Poláci. Měl jsem pocit, že to je země určená pro mne.

Když jsem si přečetl Gottland před jeho vydáním, uvědomil jsem si,

že je to kniha, která vypovídá o jiné cestě k přežití, než je ta polská. Český způsob, čili mazaná poddajnost, nebo možná poddajná mazanost. Právě to přechytračení protivníka, „dělat si svoje“, a přežít ho. Hitler kdysi řekl, že Čech je jako cyklista: zdá se, že sklání hlavu, ale šlape vpřed. Napadlo mě: sakra, já jsem vlastně jakýsi kryptočech. Úmyslně jsem napsal knihu, která v žádném smyslu slova nehodnotí. Reportér má chápat. To je jeho hlavní úkol. Nehodnotit, nekopat, nevyňáset rozsudky, neospravedlňovat, chraň pánbůh, ale porozumět.

Žijete v Česku?

Duchem jsem v Praze. Našel jsem si agenturu, která mi tam pronajímá garsonku – na několik dní nebo týdnů, na měsíc, dva. Opravdu bych tam rád žil, ale z rodinných důvodů nemůžu. Někdy se starám o pěkný byt se zahrádkou, patřící překladatelce Gombrowicze a Herlinga do češtiny, paní Stachové. Musím do Česka jezdit – mám pocit, jako bych si dojížděl pro jakousi očistu. Nejlépe to vystihují dvě slova, která mají v češtině zdobněliny, což dokazuje, že Češi ty věci vnímají citlivě, s něhou. Znají klid i klídek, místo i místečko. A my? Také máme zdobnělinu, jenže od slova vodka. Možná že Češi vůbec nejsou takoví, jakými je vidím. Možná, že je to výlučně moje vlastní projekce, moje idealistická, mytologická vize Česka a Čechů... Ale i to je v pořádku.

Dokonce i kdyby to byla vaše vlastní projekce – dokazovalo by to, že Česko je pro vás Arkádie. Z čeho to vychází?

Když se ponoříte do četby Hrabala, myslím, že polského čtenáře ohromí, že ten se nestydí přiznat k vlastnímu strachu. Například říká, že jezdil po Praze bezcílně autobusy, aby ho tajná policie nemohla zastihnout doma. A bál se tolik, až sám sebe držel za ruku. Na mne ta věta učinila ohromný dojem. Neznám vyjádření polského spisovatele nebo vypravěče, který by se takhle přiznal ke strachu. Protože strach – mám takový pocit – je v polské kultuře pocit zahanbující. Když strach, tak rovnou zbabělec. Náš spisovatel, který by se za výjimečného stavu schovával před estébáky, by raději napsal o tom, jak je převezl. A ne, že se bál. Vzpomínám si na jeden rozhovor se známým českým fotografem Saudkem. Ten říkal, že když v padesátých letech skládal vojenskou přísahu komunismu a provolával smrt Churchillovi,

současně se pilně učil, jak anglicky říct: Nestřílejte! Jsem Českoslovák! Vzdávám se! Což neznamená, že je-li někdo Českoslovák, musí se vzdávat. Existuje mnoho důkazů české odvahy, v dávných časech to byl dokonce národ rebelů. Často se setkávám s takovými otevřenými manifestacemi – my bychom řekli – slabosti. A pro Čechy, pro moje hrdiny, je to normální, je to lidské. Fascinuje mě, že se k tomu nestydí přiznat. U nás je důležité, aby náš strach nikdo nepostřehl, nikdo se o něm nedoslechl a všichni na něj zapomněli. Myslím, že česká metoda přežití by mnoha Polákům vyhovovala, ale naše kultura nás vtahuje v poblouznění, v bigotnost. Naši povinností je být kozáky a rytíři.

Prý máme nejlepší reportáž v Polsku. Paweł Smoleński žertuje, že je nejlepší, protože je jediná. Gottland, sbírka reportáží – a čte se jako román, sága.

Němci, Švédové, Francouzi i Rakušané poté, co u nich vyšly antologie polské reportáže, psali: Proč mají Poláci to, co my nemáme? Nebo psali, že Polsko je královstvím reportáže. Právě tohle napsal Die Zeit. Ta popularita je z velké části zásluhou Martina Pollacka, rakouského spisovatele a překladatele, který se pro polskou reportáž nesmírně nadchl. Já z toho mám radost, protože v každé z těch zahraničních antologií jsem měl nějakou vlastní reportáž, a to mi dodává sílu. Po letech moderování komerční talk-show v komerční televizi je pro mne zadostiučiněním mít své texty v jedné knize s Kapuścińským nebo Krallovou. Spoustu novinářských textů čtu jako redaktor Gazety Wyborczej a spoustu jako čtenář tisku, který se nepředstavitelně macdonaldizoval. Moji kolegové musí psát texty tak trochu karbanátově, neboli všedně, šablonovitě, rutinně. Máme štěstí, že šéfové Gazety neradi vidí ve Velkém formátu (příloha deníku Gazeta Wyborcza – pozn. př.) podobné články. Jestliže mi Gazeta dává peníze na cesty do Česka a potom mi umožňuje měsíc pracovat na tématu, mám pocit, že jsem chytil Pánaboha za nohy. V souvislosti s tím se snažím o cosi víc než o karbanátek. V takovém textu se najde místo na aperitiv i polévku, a navíc ještě na dobré víno a dezert. Jen na okraj musím přiznat, že první kapitolu Gottlandu o Baťově impériu, takovou trochu ironickou biografii, jsem napsal ze vzteku. A z nudy, protože jsem přečetl asi tak milion českých knížek o Baťovi a všechny byly užvaněné a opravdu zbytečně nudné.

Foto Jiří Kudělka

Jak vypadá „karbanátek“?

To je reportáž bez formy, reportáž pytel, reportáž, ve které autor neví, proč část nashromážděného materiálu vkládá do úst zpovídanému, a část toho, co on mu řekl, přebírá do svého vyprávění. To je reportáž psaná bez literárního povědomí. V takovém textu se – aby to líp vypadalo – „psi a kočky“ nahrazují „čtvernožci“ a místo „já“ se píše „moje osoba“. Reportáž, která začíná například tím, že se novinář setká se svým hrdinou v kavárně a takto ostří brk: „Senátor ten a ten se mnou hovoří v parlamentní kantýně, zvedá hlavu od šálku černé kávy, zapaluje si toho dne čtvrtou cigaretu a říká...“ Dále následuje senátorova řeč.

A jak tedy začínají vaše reportáže?

Sáhněme po první lepší, uvidíme, kde se kniha otevře. Možná se ukáže, že jenom mudruji, a vůbec nepíšu zajímavě. Á, tady:

Pochovat člověka je čím dál tím těžší. Najednou jsou s pohřbíváním hrozné problémy. Někteří lidé vůbec neměli právo být pochováni. Urnu Josefa S. měla rodina doma. Několikrát se ji pokoušeli pochovat, ale nikdy se jim to nepodařilo. Někoho napadlo, že by se to mohlo udělat v zahraničí, jenže urna byla v rychlíku do Vídně odhalena. Byla špatně schovaná na záchodě mezi mušlí a umyvadlem.

?

To je začátek reportáže s názvem „Miláček“. Zde jsem použil takový postup: píšou o urně Josefa S., a teprve později kdesi z textu vyplyne, že jde o Josefa Smrkovského, bývalého předsedu Národního shromáždění z doby Pražského jara, který protestoval proti sovětské (ve skutečnosti internacionální – pozn. př.) intervenci v srpnu 1968, vyhozeného ze strany v roce 1970. Jen na okraj – známý je jeho výrok: Komunismus může trvat věčně, já se nebojím, já mám rakovinu. Mohl jsem napsat už v první větě, že to byl Josef Smrkovský, předseda NS

a tralala, lalala. Všechno to tam nacpat. Ale na co? Zbytečná vysvětlení pouze odvádějí čtenářovu pozornost od věty se záchodem. V tuto chvíli, na počátku textu, nemá smysl zatěžovat čtenářovu paměť. Když tam dáme nadbytek detailů, příliš mnoho informací, čtenář reportáže podvědomě pochopí, že je nutné si je zapamatovat, protože jsou nebo budou k něčemu potřebné. Ale na třetí stránce už se bude nudit.

Psaní je hra. Mohl jsem ten úvod zabít – vypsat všechno o Smrkovském a ještě dodat poznámku. Ale nejdůležitější je fabule, narativní ráz textu. Nic se nesmí stát na úkor fabule. Abych pravdu řekl – v žurnalistice smí, ale v mé reportáži raději ne. Samozřejmě – později se objevuje Smrkovský a rok 1968, ale až v příhodnou chvíli, ve strojopisu řekněme na straně osmáct. Teprve tam o něm píšu – a připomenou, co je zapotřebí: Byl to ten, jehož urna cestovala vlakem. A v tom tkví tajemství polské reportáže: popisujeme skutečné příběhy – držíme se faktů – ale snažíme se jim dát literární formu. Dobrá reportáž by měla být o tom, o čem je, ale ještě o něčem víc. Měla by mít přidanou hodnotu. To je těžký úkol, protože autor fikcí si může vymyslet, co je mu libo. Kdežto tady musí být pravda vyprávěná jako příběh. A pak je to, prosím, stylizovaná pravda!

Dokumentární próza?

V případě Gottlandu snad dokonce dokumentární hrůza. Pro mne je psaní zábava. Baví mě vymýšlet, jak rozehraju text. Chodím po bytě, poslouchám hudbu nebo jezdím sem a tam pražskou tramvají a vymýšlím kompozici. To jsou po sexu nejpříjemnější chvíle mého života. Sbíráám hodně materiálů, ze kterých později využiju tak dvacet procent. Ale využívám právě to, co bych chtěl, aby na čtenáře silně zapůsobilo. Což neznamená, že vyhazuju nebo zamlčuju věci nepohodlné. Text musí být napsán poctivě.

Jak hledáte fascinující příběhy, o kterých píšete reportáže?

To je reportéřské štěstí. Jsou věci, na které se jiní lidé mnohokrát podívají, ale nevidí to, co vidí reportér. Příběh „Lovce tragédií“ vyrostl z malé zmínky v knize, kterou jsem vzal náhodou do ruky v pražském knihkupectví. Historika „Veselé Vánoce“ zase z kresby ve třicet let starém časopisu, který jsem uviděl v náhodném antikvariátu. Zmiňovaný

příběh „Miláček“ je vyprávění o spisovateli Janu Procházce, který se nevědomky stal účastníkem zřejmě první reality-show světa. StB nahrála jeho soukromé rozhovory s přítelem a pustila je do televize. A jeho to zabilo. Přesněji – prožil takový šok, psychický i tělesný, že na něj zaútočil velmi agresivní nádor. Ten příběh, našel jsem ho v Kunderově „Nesnesitelné lehkosti bytí“, mě nesmírně zaujal. Prostě tam byla věta, že tajná policie zabila Jana Procházku. Kundera psal o tom, že lidé byli více pohoršeni tím, co Procházka kamarádovi svěřil, než metodami StB. Ptal jsem se, kdo to byl ten Procházka, ale nic jsem nemohl najít. Jeho poslední knihy byly vydány v šedesátých letech. Hledal jsem o něm v Česku články, ale našel jsem jen nepatrné zmínky. Zašel jsem za jeho dcerou, kterou zaskočilo, že se o tátu zajímá Polák. Ukázalo se, že současně o něm jeden Španěl točil dokument. A Češi – téměř nic. A přitom je to téma na román – zřejmě první televizní vražda. „Miláčka“ považuju za velmi aktuální text, především v kontextu reality-show a toho, co s lidmi udělají média.

Naše láska k Čechům prý není opětovaná?

Češi mají vůči Polákům odstup, převládá tam asi dojem, že my se povyšujeme, že máme neuvěřitelné mínění o sobě samých, aniž bychom nějak zásadně dokazovali skutky proč. Jeden Čech mi nedávno vysvětloval, že k Čechovi je zapotřebí se přiblížit, přivítat se s ním a být milý, a teprve pak k vám bude skvělý. Ale on sám prý první krok k vám neudělá. Já jsem se setkával výlučně se zájmem a otevřeností. Nicméně velká část Čechů v sobě určitou rezervovanost má. Nejsou tak emocionální jako my. Ale když vyslovím svoji kouzelnou formulku, hned se otevřou.

Jak zní to zaklínadlo?

Že „když slyším češtinu, dostávám metafyzický orgasmus“. A to je ta věta, která s nimi dělá přesně to, co já chci. (smích) Pokud jde o tu neopětovanou lásku k Polákům, je třeba zmínit, že navzdory tomu mají na filmovém festivalu v Karlových Varech polské filmy a herci vrch! Když hovořím s intelektuály mezi čtyřicítkou a šedesátkou, často říkají, že polská televize, polské filmy, kino morálního neklidu, Wajda atd. byly v sedmdesátých a osmdesátých letech jejich oknem do světa. Protože část země měla polský televizní signál. Naopak mladá gene-

Foto Jiří Kudělka.

race Čechů spíš soudí, že Poláci jim nemají čím imponovat. V Česku převládá stereotyp Poláka, který dělá tu nejpodivnější věc na světě: jde čtrnáct dní pěšky do Čenstochové. K textům o Polsku tisknou buďto obrázky Čenstochové, nebo Lepera (kontroverzní polský politik – pozn. př.) s patřičným komentářem, a to nám dělá reklamu. Nedávno jsem známým Čechům ukázal během večere brožurky, které vydávají Gazeta a Deník o zázracích Svatého Otce. Nemohli uvěřit tomu, že noviny vytvářející veřejné mínění můžou něco takového vydat! Tam byly titulky jako „Nádor zmizel za hodinu“, „Po dotyku Svatého Otce arcibiskup znovu nabyl hlas“ a tak dále. „Řekni upřímně,“ ptali se, „opravdu tomu všemu někdo v Polsku věří?“ Stát, který se prezentuje jako lokální mocnost, která chce mít rozhodující hlas v Unii, a přitom tkví ve třináctém století! Češi, kteří sledují takové zajímavosti z Polska – a sedmdesát procent z nich se prohlašuje za nevěřící – vidí to, co vidí Poláci, kteří sledují pořad o afrických šamanech. Zaostalé lidi sto let před osvícenstvím.

Je tedy těžké, aby mladého Čecha zaujala kultura země, kterou vnímá jako zpátečnickou, zaostalou, bez dálnic, fašistickou (protože i takové hlasy slyším). Při demokratismu, liberalismu, sekularizaci mladých Čechů je těžké zlákat je k tomu, aby vynaložili energii na poznání Polska. Oni spíš pokukují po Němcích.

(Krácený rozhovor, který vedla Agnieszka Wolny-Hamkalo.)

Foto Martin Popelář

Aby těch rozhovorů nebylo málo,

následuje ještě jeden. O autorovi předlohy a jeho názorech už toho víte docela dost, tak alespoň stručně o tom, co si o knize a (tehdy ještě budoucí) inscenaci myslí režisér Jan Mikulášek:

Mariusz Szczygiel má Čechy rád a z Gottlandu je to znát. Jak moc rád, či nerad, máš Čechy ty?

Jestli skrze knížku Gottland cítíš, že autor má Čechy rád, tak pak je mám taky rád. Protože na mě Gottland působí hodně ironicky, místy až sarkasticky. Takovou lásku k Čechům cítím. A stejný vztah mám tedy i k sobě, protože jsem toho všeho součástí. Hlavně mám ale rád českou krajinu, pobyt v ní mi vykompenzuje všechny bolesti a starosti způsobené kontaktem s některými českými spoluobčany.

Máme právo dělat inscenaci o lidech v těžkých situacích, kteří se zachovali nehrdinsky, když nevíme, jak bychom se zachovali sami?

Umělec má právo mluvit o čemkoli, svoboda je základní podmínkou tvorby. Proto mě mimo jiné tak fascinuje Gottland, protože je plný příběhů umělců, kteří se, ať už z vlastní vůle nebo pod tlakem doby, vzdali své tvůrčí svobody.

Čí příběh z knihy tě zaujal nejvíc a proč?

Drama sochaře Otakara Ševce, protože jde o nesmírně tragický a v něčem i groteskní příběh, v němž se odráží osud Československa po druhé světové válce. A taky s sebou nese téma ztracené paměti národa, když M. Szczygiel zoufale pátrá po pamětnících a svědcích těch tragických situací. Když už někoho najde, ten si nevzpomíná, nebo vlastně nechce na nic vzpomínat. K bolestným věcem se neradi vracíme, nejen my, Češi.

Helena Vondráčková v rozhovoru řekla, že nepodepsala tzv. antichartu, protože byla právě na zájezdě, ale že kdyby s tím za ní přišli, samozřejmě by podepsala. Je to její prohlášení projevem osobní statečnosti, nebo jde o samozřejmě tvrzení člověka, který věděl, že musí s vlky výt?

Já si toho prohlášení velice cením, i když samozřejmě nevím, s jakým podtextem to Vondráčková říkala. Vlastně se tak k antichartě postavila upřímněji, než ti, co ji podepsali. Přiznání slabosti není zbabělost.

(Za rozhovor poděkoval dramaturg Marek Pivovar.)

Jan Mikulášek (1978)

Studoval JAMU, obor činoherní režie, kam ho přijal prof. Scherhauser. Už na škole zazářil s inscenacemi Macbeth, Yepeto, později v Divadle Polárka s inscenací Brechtova Přeletu přes oceán, dramatisací a režii Stevensonova Klubu sebevrahů, autorským kabaretem Šu šu šu aj. Po škole režíroval v Karlových Varech čínskou hru Letní snění a pak jej pozval Juraj Deák, aby se zhostil režie Camusova Caliguly v ostravské činohře NDM. Tím se začala úspěšná a kritiky vysoce ceněná režijní dráha Jana Mikuláška v Ostravě. Po Caligulovi následoval v Divadle Jiřího Myrona Herkules a Augiášův chlív, dále Sladký život, Fantom Morrisvillu, Heda Gablerová (účast na plzeňském mezinárodním divadelním festivalu), v Divadle Antonína Dvořáka Královna Margot, Oidipus aj. Zároveň na několik let zakotvil v Divadle Petra Bezruče jako umělecký šéf. Zde režíroval např. Story, Tři sestry, Čtyři vraždy stačí, drahoušku, Divokou kachnu, Noc bláznů, Evžena Oněgina aj. Kromě ostravských divadel hostoval Jan Mikulášek např. v Divadle Husa na provázku, ve zlínském divadle aj. Výtvarným pojetím inscenace je mu blízký dlouholetý spolupracovník a spolužák z JAMU Marek Cpin. Pro Mikuláškovy inscenace bývá typická ironizace a potáčení původního významu replik, filmový střih a výrazná výtvarná optika, která se vymyká běžným divadelním konvencím a pro niž ho někteří nazývají režisérem působivých obrazů. Jan Mikulášek ke svým inscenacím mnohdy komponuje scénickou hudbu.

Marek Cpin (1979)

Jako scénograf a kostýmní výtvarník je stálým spolupracovníkem režiséra Jana Mikuláška, s nímž začínal v brněnském Divadle Polárka. Vystudoval scénografii na JAMU, hned po absolutoriu začal pracovat v divadlech v téměř celé republice – od Chebu po Ostravu. Jeho výrazné kostýmy se i v současných hrách vyznačují důslednou stylizací, jeho scénografie má pro inscenaci vždy zásadní význam. Je pokaždé výsostně estetická, ovšem nikdy samoučelná, naopak inscenaci obohacuje o další, mnohdy překvapivý rozměr. Má za sebou kolem šedesátky divadelních výprav, kromě Jana Mikuláška pravidelně spolupracuje také s Martinem Františkem, pracovně se dále potkal například s režiséry J. A. Pitínským, Zdeňkem Duškem či Michalem Langem. Kromě divadla se věnuje také módní tvorbě, spolupracuje s TV Nova, Českou televizí i tištěnými médii. Pět let byl módním ředitelem časopisu Yellow a módním redaktorem české mutace časopisu Elle.

Marek Pivovar (1964)

Studoval divadelní vědu na filosofické fakultě MU (tehdy UJEP) v Brně, pak pracoval jako kulturní redaktor Brněnského večerníku, revue Box Jiřího Kuběny a nakonec jako redaktor České televize v Brně. Od roku 1994 žije v Ostravě a je dramaturgem činohry NDM (dva roky byl na částečný úvazek také dramaturgem činohry Národního divadla v Brně). Podílel se na přibližně šedesáti inscenacích. Píše dramaturgie i původní hry (mj. Klub sebevrahů, Nezdárný syn, Neználek podle Stanislavského, Romance pro křídlovku, Zlaté rouno, Kronika města Kocourkova, dvě baletní libreta pro NDM – Tance Rudolfa II. a Spor aneb Dotyky a spojení). V roce 2000 se zúčastnil mezinárodního divadelního festivalu Temporalia v Bruselu se svou hrou Evropa, Evropa, aneb Jak John Brown a doktor Lukomski naklonovali Evropskou unii. Trvale spolupracuje jako režisér a autor s Českým rozhlasem, občasně s Českou televizí.

Nyní následuje text hry

Do rukou se Vám dostává již několikátá verze textu, tak jak „vykristalizovala“ po několika týdnech zkoušení (tyto řádky vznikají 30. prosince 2010). Tak radikálně, jak se text proměňoval od první čtené zkoušky, se již zřejmě měnit nebude, ale s pravděpodobností, hraničící s jistotou, mohu říci, že přesně v této podobě z jeviště nezazní. Pro nás všechny je to velké dobrodružství: drtívá většina z nás totiž inscenaci podobného typu ještě nikdy nezkoušela. A k tomu dobrodružství samozřejmě patří i neustálé změny – a někdy nás k nim vedou také události kolem nás. Například Gottland v době svého vydání ještě nemohl zahrnout drama, které se později rozběhlo v soudních síních a týká se Heleny Vondráčkové a Marty Kubišové. V našem příběhu již jeho ozvuky naleznete. Také jsme zjistili, že naše pohledy na některé události, například na tzv. „antichartu“ se liší: někdo její signatáře radikálně odsuzuje, jiný se je snaží pochopit, další omluvit... Pokusili jsme se tedy ono spektrum názorů do inscenace vložit – takže v těchto pasážích se odlišuje od textu literární předlohy. A takových případů by se našlo mnohem více. Naopak – množství z toho, co předloha obsahuje, se nám do hry nevešlo. Pokud Vás tedy Gottland divadelní zaujme, doporučuji měrou vrchovatou ke čtení Gottland literární.

Marek Pivovar

Foto Jiří Kudělka

Mariusz Szczygiel (1966)

Gottland

Kdo neskáče, není Čech!

Dramatizace Jan Mikulášek a Marek Pivovar

„Během několika let práce nad knihou Gottland jsem si uvědomil, že existuje slovník český a slovník polský. Když Češi mluví o svém pragmatismu, pojmenují to někteří z nás „nedostatek odvahy“. Když Češi mluví o svém strachu, pojmenují to někteří z nás „zbabělost“. Když Češi mají dojem, že jsou vtípní, říkají někteří z nás, že jsou směšní. Češi říkají: ateisté, my: bezbožníci.“

Národní divadlo moravskoslezské v Ostravě,
listopad 2010 – leden 2011

Prolog

(Na scénu přicházejí Češi.)

Hlas: Kdo neskáče, není Čech.

(Češi vykonávají své činnosti a během toho skáčou. Celou úvodní pasáž skáčou. Když už nikdo nemá sílu skákat:)

Hlas: Dámy a pánové, česká národní hymna.

(Němý zpěv hymny. Koluje pivo.)

Hlas: Když v Maďarsku vrcholí krvavé povstání proti stalinistické diktatuře, v Praze se koná spontánní manifestace věrnosti Sovětskému svazu. Sovětského velvyslance vítá 250 000 lidí. I československá vláda je překvapena konformismem společnosti. Vítejte v Gottlandu.

Hlas: Když se novinářka Milena Jesenská ptala dělníka Josefa Krále, co znamená hrdinství, odpověděl: hrdinství dnešní doby znamená udělat všechno, co se na nás chce a žádá. Vítejte v Gottlandu.

Hlas: Když se Marty Kubišové ptali, jak se chová k těm, kteří dvacet let přecházeli na opačný chodník, aby ji nemuseli potkat, a jestli jim dokázala odpustit, odpověděla: Já nevím, komu bych měla odpouštět. Vždycky jsem špatně viděla a nepoznávala lidi na víc než dva metry. Až teď konečně dobře vidím, po té laserové operaci. Vítejte v Gottlandu.

Hlas: Když Tomáš Baťa nečekaně odkázal podnik svému nevlastnímu bratrovci Janovi, vysvětlil to slovy: i ten největší hajzl z rodiny krade méně než nejpoctivější cizí člověk. Vítejte v Gottlandu.

Hlas: Žádný žijící umělec u nás neměl nikdy vlastní muzeum. Gottland byl otevřen v červenci 2006 v Jevanech u Prahy. Vítejte v Gottlandu.

Gottland pro roce 89

(K této scéně možná ještě přibude rozhovor sakrálních rozměrů s Karlem Gottem.)

Text: Příběh první. 20 let svobody.

Hlas: Dubček se rozplakal, když se dozvěděl, že nebude novým československým prezidentem.

Vondráčková: Kvůli jednání Marty Kubišové jsem přišla o honorář ve výši nejméně 700 tisíc korun.

Zpěv: Každý ví, časy se mění.

Hlas: Leoš Mareš málem přiškrtil hadí ženu.

Hlas: Národ se zase jednou sjednotil. Češi porazili Itálii 2:1.

Kubišová: Karel Gott? Člověk s ryzí duší. Křtil moje první céděčko po převratu!

Zpěv: Zemský ráj to na pohled.

Hlas: Leoš Mareš napadl svého producenta.

Baarová: Byla jsem jen mladá herečka. Goebbels byl můj známý, jakých má člověk spoustu.

Hlas: Pojď, ukážu ti cestu rájem.

Kubišová: Myslela jsem, že Helenu Vondráčkovou znám. Řekla bych to asi tak, že po tomhle, co předvádí, lituji našeho někdejšího přítelství.

Hlas: Fotbalisté si po prohrané kvalifikaci užívali s prostitutkami na hotelu.

Hlas: Kdo neskáče, není Čech.

Hlas: Michal David kousal Kateřinu Průšovou do zadku.

Zpěv: Zemský ráj to na pohled.

Jakeš: Jsem Milouš Jakeš. Nebudu říkat, jaký mám důchod, ale kdyby to mělo mít hodnotu, kterou v roce 1990 představovaly tři tisíce osm set korun, tak bych dnes musel mít důchod devatenáct tisíc. A to nemám. Mě drbou! Vždyť jsem byl ústřední tajemník UV!

Hlas: Dívčí idol Martin Zounar je závislý na jídle.

Mluvčí: Prezident republiky uděluje medaili za zásluhy Karlu Gottovi, za zásluhy o stát v oblasti umění. Pane Karle Gotte, prosím, abyste z rukou prezidenta převzal vyznamenání.

Hlas: Podnikatel, který sponzoroval vznik muzea Gottland, záhadně zmizel.

Hlas: Ze zdi na mě tupě zírá po trezoru černá díra.

Hlas: Bartošová konečně prozradila, proč je tak oteklá.

Gott: Řekl bych, že nade mnou trochu drží ochrannou ruku anděl strážný. Například teď na Maledivách jsme plánovali výlet na jeden opuštěný ostrov. Nabízejí takový romantický zážitek – dovezou vás na ostrov, nechají vás tam strávit celý den ve dvou. Já jsem to na poslední

chvíli odřekl, najednou se mi nechtělo. Dozvěděli jsme se potom, že za dvě hodiny ten ostrov zmizel.

Sbor: Zemský ráj to na pohled.

Náš zákazník – náš pán

(Čeští číšníci okrádají německé zákazníky.)

Text: Příběh druhý. Náš zákazník, náš pán.

Text: Jsme v pivnici, kde se pivo vaří od roku 1499: Protože hosté neumějí česky, nevědí, že číšníci při servírování švitoří: „Tady máme to pivečko, hovado vypasený..“ U vchodu vás vítají panákem becherovky a vy, potěšeni dárkem na uvítanou, ho přijímáte, abyste pak při placení zjistili, že i on má svou cenu. Číšník vysvětluje: „Živím dvě děti a vy byste chtěli, aby ta becherovka byla zadarmo!“

Text: V kavárně v paláci, který vybudoval dědeček prezidenta Havla: Ke dvěma vypi-
tým vínům napočítají třetí. Na protesty barman česky řekne: Polibte nám prdel. Vykládal jsem jednou mladé číšnici, že v centru Prahy vám na účet klidně připočítají i rok vašeho narození. „Já bych to viděla tak, že máme svobodu“, řekla. „Když nás okradou v jedné hospodě, máme možnost volby a příště můžeme do jiné.“

Foto Jiří Kudělka

Příběh třetí – Marta a Helena

Hlas: Příběh třetí. Marta a Helena aneb Časy se mění.

Text: Marta Kubišová – do roku 1970 hvězda. Zpívala v triu Golden Kids s Helenou Vondráčkovou a Václavem Neckářem. Po roce 1970 osoba, která nutí lidi přecházet na druhý chodník, aby ji nepotkali. Na snímcích z Cannes z roku 1969 je šťastná. Na fotce z roku 1989 vypadá vystrašeně, vlasy prošedivělé.

Text: Novináři Blesku popsali v roce 2000 chrup zpěvačky Heleny Vondráčkové a přitom označili, které zuby má umělé. Roku 2003 uvedli číslo soudní síně, kde

se rozvedla. Roku 2004 vyfotografovali a popsali každý kus odpadku jejího koše. Roku 2005 zveřejnili seznam plastických operací, které by podle jejich názoru měla podstoupit.

Text: V jednom dánském pánském časopise údajně vyšly fotografie Marty Kubišové. Podvrh vyrobila STB. Fotky rozeslali všem důležitým lidem, hlavně těm, co je podezírali z nepřátelského postoje k režimu. Rudé právo napsalo, že se Kubišová zúčastnila natáčení pornofilmů, a proto už nemůže být socialistickou umělkyní. Nesmí zpívat. Dvacet let.

Text: Heleně se štěstí nevyhýbalo. Vyhrála festivaly v Sopotech, Bratislavě, Istanbulu,

Foto Jiří Kudělka

Knokke, Bukurešti. Vyvrcholením byla Grand prix Sopoty 77 za píseň Malovaný džbánku. Zkomponoval ji Jiří Brabec, autor Modlitby pro Martu.

Vondráčková:

Měly jsme se rády. Alespoň já jsem to tak vnímala. My jsme se s Vaškem snažili, aby se situace změnila, aby s námi Marta mohla dál vystupovat. Celou dobu jsme na ni čekali.

Kubišová:

Manžel chtěl do ciziny. Dobře zpíváš džes, říkal. Jenže já nechtěla zpívat v americké hospodě. Říkala jsem si, že Rusáci do dvou let vypadnou. A zůstala jsem. Havel zůstal, tolik lidí zůstalo. Požádala jsem o rozvod. Rozvod se táhl dlouho, měla jsem pocit, že bych měla

nebýt. Už jsem se bála i čekat na elektriku. Měla jsem pocit, že z ní vystoupí řidič a řekne mi: paní Kubišová, sem nastupujte, tahle tramvaj není pro vás.

Vondráčková:

Vyčítali nám, že pracujeme. Mně bylo osmnáct, nemohla jsem si přece v tom věku sednout na chodník a žebrať.

Kubišová:

Napadlo mě: Pustím si plyn. Nemůžu porodit dítě. Nemůžu zpívat. Nemůžu se normálně rozvést. Jsem omyl. Chodím po městě, bez cíle. Mám takovou předtuchu. Něco na mě spadne, nějaký balkon nebo aspoň květináč. V Praze je spousta starých domů. Balkony by měly tu a tam spadnout. Ale štěstí se mi důsledně vyhýbá.

Vondráčková: Marta nám napsala: „Moje drahé děti, Helenko a Vašku! Zachovali jste se ke mně fantasticky, dokázal by to málokdo. Proto si myslím, že by bylo dobře z důvodu, abyste zachránili kapelu, abyste udělali program již beze mě.“ Copak teď máme před každým vystoupením vytahovat ten dopis a ukazovat ho publiku: Tohle je naše právo na život?

Kubišová: Podepsala jsem Chartu. Estébáci mě teď zadržují většinou tak ve tři odpoledne. V pět totiž končí Kačence školka. Někdy mě tam schválně drží do šesti a chudák učitelka chodí s mým dítětem hodinu kolem školky. Řekla jsem Havlovi, že už nebudu nic dalšího podepisovat.

Text: Třetí listopad 1994, Lucerna. Hvězdami večera je skupina Golden Kids. Jsou spolu po více než pětadvaceti letech. Zprvu se zdá, že tón udává vysoká a sebejistá Helena. Je mladší, dobře známá z televize a divákům možná bližší. Někdy v půli koncertu se však sympatie začínají obracet. Lidé přinášejí po každém čísle na scénu květiny a víc jich dostává Marta. Ne za to, že dnes zpívala, ale že měla odvahu dvacet let mlčet.

(Kubišová na návštěvě u Vondráčkové. Dívají se na svoji vlastní soudní kauzu v televizi. Každý ví, časy se mění.)

Příběh čtvrtý – Anticharta.

Text: Příběh čtvrtý. Anticharta.

Šoumen: V roce 1977 přišli do Národního divadla intelektuálové, herci a spisovatelé. Ve jménu socialismu podepsalo antichartu sedmdesát šest národních umělců, tři

sta šedesát zasloužilých a asi sedm tisíc obyčejných. Nikomu z nich nebylo dopřáno si Chartu 77 přečíst.

Chramostová: Každý nový záběr jsem sledovala se zděšením. Mnohé kolegyně jsem znala tak dobře, že jsem si dokázala představit, i která konkrétní obava je přivedla až sem. Nepociťovala jsem nenávisť, jen hlubokou lítost. Stavovský stud jsem zapila lahví tuzemského rumu a nehnula brvou.

Gott: Ti, co sem přišli, raději zpívají, než mluví. Ale jsou situace, kdy jen zpívat je málo.

Svěrák: To je jasné, že něco takového člověka poznamená. Když se ohnete před tím, koho nenávidíte, tak pak ho nenávidíte ještě víc...

Moučka: Člověk má dnes z toho shromáždění takový slavnostní pocit, že prostě skutečně něco udělal.

Dvorská: Šla jsem za Švorcovou, cítila jsem nutnost té soudružce vysvětlit, že to podepsat nemůžu, protože v Chartě jsou mí přátelé... Měla mastnou pusku od nějakého bůčku, který svačila, prsty si ještě vybírala maso ze zubů - a já jsem se zhroutila. Rozbrečela jsem se a podepsala to u ní.

Adamová: Sotva jsme vešli, vrhly se k Werichovi dvě dámy a táhly ho ke stolu s prezenční listinou. On se tam podepsal a ony ho zavedly do druhé řady. Když jsem viděla, že Werich ještě před koncem odchází, vyběhla jsem taky. Werich mě přivítal slovy: Teď si musím dát panáka, nebo se poblíju.

- Pilarová: Samozřejmě jsem věděla, co podepisuji, když jsem prohlášení četla. A věděli to všichni, kteří si ho vyslechli a podepisovali při odchodu, nikoliv při příchodu, takže žádná prezenční listina.
- Jandák: On je tam ten můj podpis? A vy jste se ptali Dáša Havlové, jestli podepsala anti-chartu?
- Dagmar Havlová: Nejsem si vědoma, že bych tehdy nějaký takový dokument podepsala.
- Korn: Já podepsal chartu. Vážně. A žádné problémy jsem z toho neměl. Vlastně naopak. Prostě... když teď mluvíme o těch peticích, oni tenkrát udělali takovou... no, to vy nevíte... antichartu. Tak to jsem podepsal. Protože mi nic jiného nezbývalo, když jsem chtěl pracovat.
- Gott: Chartu 77 stejně sponzoroval Izrael. Nemyslete si, já toho vím mnohem víc. Ale říct to nesmím. Protože by mě přejelo auto. Nevíte, jak skončili John Lennon nebo Marilyn Monroe?

Příběh pátý – Baťa aneb Valašská epopěj.

- Text: Příběh pátý. Baťa aneb Valašská epopěj.
- Sbor: *Kosí Jano, kosí trávu, na zelenej lúce,
na zelenej lúce
Milá za ním pohrabuje, ej, držá hrable
v ruce, držá hrable v ruce
Polož, milá, hrable na zem, ej, posní-
dáme rázem, posnídáme rázem
Polož, milá, hrable dolú, ej, lehneme si
spolu, lehneme si spolu*

(Pijí mléko.)

Foto Jiří Kudělka

Foto Jiří Kudělka

- Jan: Deň má 86 400 vteřin.
- Tomáš: Jsem Tomáš Baťa. Vymyslel jsem plátěnou botu.
- Jan: Jsem Jan Antonín Baťa. Dal jsem vystavět novou šachovou hernu, protože myslel se musí pořádkem.
- Tomáš: Zlín. Lidé zpívají písně, spoří si, jezdí auty, jedí maso a pijí mléko. Učí se znát hodnotu peněz. Sportují. Mladí lidé se učí, staří lidé se usmívají.
- Jan: Mám slivovici v almaře, ale všichni pijeme mléko. Za dnešní den jsme vyrobili 170 000 párů bot. Zítra k nám přijede Masaryk, i on nosí naše boty. I jeho syn bude mít baťovky, až ho najdou mrtvého pod okny jeho bytu.
- Tomáš: Ukázněně především zažívací a vyměšovací ústrojí. Ráno naplníme dokonale prázdný žaludek a vyprázdníme se. Kdo zajde ráno na záchod, ten toho pak odpoledne více udělá.
- (Pijí mléko.)*
- Jan: Naši zaměstnanci mají nejvyšší mzdy v republice. Dnes jsme patentovali vrtačku B-3147. Lidé mají vše, na co pomyslí - ledničku, kuchyňský robot, telefon, lékaře, pneumatiku, kino, punčochy, zubaře, žehličku.
- Tomáš: Každý dělník kapitalistou!
- Prodavačka: Marie Claire jsou luxusní boty pro odvážnou ženu, která ví, co chce.
- Tomáš: Silní milují život. Nečtete ruské romány, ruské romány zabíjejí radost ze života.

Jan: Den má 86 400 vteřin. Pijeme jenom mléko.

Sbor: Éj, posnídáme rázem, posnídáme rázem.

Tomáš: Báli jsme se zprvu zavést pásovou výrobu. Že dělník dočista zblbne nebo spáchá sebevraždu. Černé předpovědi se nepotvrdily.

Jan: Většinou lidí pás vyhovuje. Dobrych devadesát procent nedovede udělat kloudně nic z vlastní hlavy, musí jim to někdo ukázat a nařídit.

Tomáš: Každá lidská činnost se musí nakonec projevit nějak v číslech.

Jan: K výrobě bot je denně potřeba kůže ze 14 500 zvířat.

Švec sebevrah: Baťa nasadil tak nízké ceny, že musím zavřít dílnu. Asi se zabiju.

(Zastřelí se.)

Sbor: Éj, lehne si spolu, lehne si spolu.

Tomáš: K čertu s rozumem, který si dokazuje, že se mám jít oběsit. Čím je na světě hůře – tím je třeba pracovat více.

Jakeš: Jsem Milouš Jakeš.

Sbor: Éj.

Jakeš: Studoval jsem u Bati ve škole mladých mužů. Učili jsme se správně nosit cylindr. Teď jsem v důchodu.

Jan: Boj za lepšího člověka se nám podařil.

Sbor: Držá hrable v ruce.

Muž: V letech 1927–1937 se ani jedenkrát nestalo, že by nějaký Baťův zaměstnanec přešel do důchodu.

Tomáš: Žena má být mužovým motorem a tlačít k větším výkonům.

Marie: Bála jsem se, že s Janem neotěhotním, určitě by se se mnou rozvedl. Tak jsem si pro jistotu koupila jed.

Jan: Narodil se mi syn!

Marie: Éj, posnídáme spolu, posnídáme spolu.

Tomáš: Jsme rádi, že se naši zaměstnanci žení. Zdravotní komise prohlédne jejich genitálie, a je-li vše bez komplikací, nic jim ve sňatku nemůže bránit. Milujte se a spořte si.

Prodavačka: Den má 86 400 vteřin.

(Pijí mléko. Dvakrát.)

Tomáš: To, čemu jsme zvykli říkat hospodářská krize, je jiné jméno pro mravní bídu.

Jakeš: Když vezmete světovou krizi. Čím je daná? Když si třeba vezmete manažery elektráren s příjmem sedmnáct milionů korun ročně – no, kde to jsme?

Jan: V době krize, v roce 1932, jsme vyrobili o 1,1 milionů práců bot navíc.

Muž: Práce – milenka nejkrásnější.

Gott: Jsem Karel Gott. Podobné krize se opakují. Je s podivem, že Amerika, symbol

kapitalismu, dnes zestátňuje klíčové podniky. Šlo se tak daleko doprava, až jsme skončili nalevo.

Prodavačka:

Luxusní kolekce Comfit, která je k máni v pánském i dámském provedení, promění obyčejnou chůzi na jedinečný zážitek.

Sbor:

(píjí mléko) Kosí Jano, kosí trávu, éj, na zelenej lúce, na zelenej lúce.

Jan:

Znám jednoho takového chlapíka, co maluje mrtvá kuřata. Myslím, že tohle není správné. Komu se takovou malbou poslouží? Národu?

Gott:

Večer se posadím před plátno a do příštího rána vykouzlí mé ruce obraz. Ano, maluji problémy, které tíží mou duši. Obrazy jsou zrcadlem mého charakteru.

Tomáš:

Den má 86 400 vteřin.

Jan:

Zbavme se své malosti a velikost si nás najde sama.

Prodavačka:

Práce – milenka nejkrásnější.

Jan:

Tomáš zemřel tak, jak si to přála jeho velká statečná duše.

Tomáš:

Pilot narazil do komína.

Jan:

Bratr miloval život a nebál se smrti. Vyjádřil to ve své oblíbené písničce – „Umreme? Na koni. A keď z koňa spadnem, šavlénka zazvóni!“

Tomáš:

Den má 86 400 vteřin.

Jan:

I do rakve potřebujete boty.

Foto Jiří Kudělka

Prodavačka:

Pásky a pásečky se objevují téměř ve všech kolekcích v různých variacích, mnohdy doplněné o drobné či výraznější ozdoby. Pro ty odvážnější z vás jsou tu žhavé, lehce extravagantní kousky, které z vás udělají královnu letních dnů.

Sbor:

Polož, milá, hrable na zem, éj, posnídáme rázem, posnídáme rázem.

J. A. Baťa:

Rokem 38 se všechno změnilo. Snažím se teď v Americe vybudovat novou základnu firmy Baťa. Neutekl jsem, jak píší české noviny. Inu, zase Češi. Víte, vadí mi ta česká zápečnost, malost, nedostatek odvahy, nafouklá povýšenost pražáctví a závist. Ano, závist. Naše rodina proměnila zaostalý Zlín v moderní průmyslovou metropoli, dali jsme lidem práci a naučili je myslet ekonomicky. A co z toho? Komunistické noviny si stěžují, že každý rok přichází o práci více než 30 procent pracovníků. Ano, ti, co nepodávají maximální výkon, nemají u Bati co dělat. To je tvrdá realita. Ti, co odvádějí svou práci poctivě, dojdou odměny. Zlín má nejvyšší počet automobilů na sto obyvatel v republice! V minulém roce se na stolech osobního oddělení nakupilo 50 000 žádostí o přijetí do práce! Ale ani tyto úspěchy nezastaví pomlouvačné řeči. Nedávno jsem četl, že máme příliš velký vliv na okrese a na radnici. Lidé nás zvolili, probůh! Bez možnosti politicky zajišťovat plány podniku je budoucnost kraje a nakonec i státu nejistá. Á propos: Československo potřebuje nebojácnou ekonomickou vizi, je to také svým způsobem podnik. Když jsem ještě nebyl v exilu, poslal jsem své plány na výstavbu nové infrastruktury panu prezidentovi Benešovi. Prý si nenechá radit

od nějakého ševce! Víte, já mám na pana Beneše svůj názor, zvlášť na jeho chování během Mnichova. Teď po mně žádá finanční podporu pro jeho exilovou vládu. Prý abych takovým gestem jasně popřel řeči, že vyrábíme pro Němce boty. Beneš už nás přivedl do jednoho krachu, dokud bude prezidentem exilové vlády, pak ode mne nemůže očekávat ani krejcar. Jan Masaryk mě žádá, abych veřejně vyhlásil podporu československému odboji. Ale to já jednoduše udělat nemohu, bylo by to neodpovědné. Oni prostě nechápou, v jaké já jsem situaci. Jak bych takové gesto vysvětlil těm 100 000 lidí, kteří mi nejvíce důvěřují, mým spolupracovníkům, co zůstali v Československu? Byl bych jejich katem a zrádcem. Britové nás nedávno umístili na černou listinu jakožto firmu, která je podezřelá z pronacistického postoje. Za vyškrtnutí z listiny mi nabídli možnost složit kauci ve výši 100 000 liber. Nezaplatil jsem, já nebudu před Brity ospravedlňovat své kroky poté, co nás zradili a obětovali Němcům. Snad žádný národ na světě se dosud nedostal do situace, aby mu velmoci, jež se považovaly za jeho spojence, zakázaly bránit jeho vlastní hranice. Já je varuju, že jednou budou muset napravit ztráty a škody, jež způsobily této malinké, zdravé a krásné zemi! Nás teď může zachránit jediný krok. Protože v případě vítězství se Hitler nezastaví před žádným právem českého národa, měli bychom předběhnout události a nalézt si z celé zeměkoule to nejlepší. Ano, musíme si najít nový domov. Brazílie, stát tak velký jako celá Evropa, čítá 44 milionů obyvatel, Evropa má 480 milionů. Proč hledat půdu k rozmachu ve stísněné Evropě, proč ne tam? Proč dělat věci tak hloupě a na škodu

lidem, jako je možnost války? Prý národ a kultura jsou těsně spjaty s místem! Víte co? Do prdele s kulturou, když mají ve válce umírat děti! Musíme najít nový domov. Nový domov.

Muž: Po válce byli všichni šéfové Baťových závodů vyhnáni rozezlým davem na ulici. Před zraky tisíců museli zamést celé město. J. A. Baťa je odsouzen v nepřítomnosti k patnácti letům žaláře za to, že v zahraničí vědomě poškozoval zájmy republiky tím, že odmítl připojit se otevřeně k československému odbojovému hnutí a bránil v tom i svým zaměstnancům. Veškeré jeho jmění propadá státu.

Příběh šestý – Stalinův pomník v Praze

Text: Příběh šestý – Stalinův pomník v Praze.

(Jednání ministrů komunistické vlády. Jednací stoly do U, uprostřed byt Švece a jeho ženy. Na scéně též škubačka husí Kvítková. Škuba, až peří létá.)

Text: Rok 1949. Škubačka husí Kvítková oškubala za osm hodin 72 husy a přešla tak do dějin.

Kopecký: Nejvyšší horou Evropy bude od nynějška Elbrus. Názor, že nejvyšší horou je Mont Blanc, je přežitkem reakčního kosmopolitismu.

Nejedlý: Slova *výroba* a *výživa* jsou od nynějška slovy básnickými.

Text: Je rozhodnuto, že v Praze bude postaven největší Stalinův pomník na zeměkouli. Žádný sochař nemá právo odmítnout účast v soutěži.

Kopecký: Vítězí tento návrh.

Zápotocký: A kdo je autorem?

Kopecký: To jméno mi nějak vypadlo.

(Otakar Švec přichází domů. Obklopen ministry a lidmi, co pálí knihy. Škubačka škube.)

Vlasta: Otakar Švec se jmenoval. Můj manžel.

Švec: Mám práci, Vlasto.

Vlasta: Zaplatpánbůh. Vidíš? A já jsem ti říkala, že to takhle nemůže jít donekonečna. Že si na tebe vzpomenu, že zas budeš dělat významné sochy...

Švec: To ano. Stranická komise rozhodla, že Stalinův pomník se bude stavět podle mého projektu.

Vlasta: Vlasta mlčí.

Švec: Já jsem nechtěl vyhrát. Splácal jsem to za pár hodin podle Tyršova pomníku, říkal jsem si, že tohle nemůže projít. Nikdo nechtěl vyhrát. Pokorný navrhl Stalina tak, že vypadal jak Kristus.

Vlasta: Aspoň dostaneš zaplacenou. Potřebujeme auto.

Švec: Doma mě moc nevidíš. Dají mi nový ateliér, do léta máme udělat třímetrový model z hlíny.

Vlasta: Však já to tady nějak zvládnou. A kdyby ti moc lezli na nervy, tak se na ně vyser.

Švec: Vlasto?

Vlasta: Víím, co chce říct. Ale neřekne to.

(Přicházejí opět ministři na jednání. Švec pije vodku.)

Text: Délka Stalinova žulového chodidla má dva metry. První obavy o pomník vyjadřuje národ dva roky po vyhlášení konkurzu.

Nejedlý: Proč se vlastně ty poslední postavy ohlížejí nazpátek? Není to příliš avantgardní?

Kopecký: Vypadá to, že Stalinovi všichni lezou do prdele.

Zápotocký: Je pravda, že ten chlap, co mu stál modelem jako Stalin, je po smrti?

Hendrych: Stalin si žádá oběti.

Nejedlý: Pravda. Upil se.

Kopecký: Lidé píší: pomník jakožto symbol nás zneklidňuje, protože působí dojmem náhrobku. Nebo jako fronta na maso.

Zápotocký: Kromě toho mám pocit, že ten sochař chlastá.

Nejedlý: Ať si chlastá, ať si do toho ateliéru vodí, koho chce, ale on především musí zapracovat naše připomínky.

Hendrych: Koho si vodí do ateliéru?

Kopecký: Pomník nesmí vypadat jako sarkofág.

Zápotocký: Autor se zřejmě při realizaci začíná bát vlastních myšlenek.

Hendrych: Koho si vodí do ateliéru?

Kopecký: Snížil postavy za Stalinem? Nesnížil!
Musíme mu dát jasně najevo, že to takhle
dál nejde.

Zápotocký: Ať ho sleduje státní bezpečnost. Ještě
něco k jednání?

Text: Vláda mu přiděluje větší ateliér. Předsta-
vitele strany přicházejí s vlastními kapes-
ními noži. Pokaždé jimi zajedou do hlíny
a sníží hlavy lidí za Stalinem.

(Švec s vodkou v ruce.)

Vlasta: Takhle domů nechod, už jsem tě jednou
prosila.

Švec: Jsem zamazanej od hlíny jak od hoven.
Stalinova hovna.

Vlasta: Běž se vyspat do svého ateliéru. Vlasta
chce říct ještě něco ošklivého, ale mlčí.

Švec: Bereš ty svoje prášky?

Vlasta: Ten pomník je prokletý.

Švec: Vlasto?

Vlasta: Vlasta ví, co chce říct. A řekne to.
Naposled.

Švec: Miluju tě.

Vlasta: Vlasta mlčí.

(Jednání.)

Nejedlý: Teď, když je Stalin mrtev, vyjadřuje český
pomník o otci národů to nejdůležitější: že
Stalin žije věčně.

Foto Martin Popelář

Foto Martin Popelář

Kopecný: Proč nepřišel ten sochař... jak on se jmenuje... No... Proč nepřišel na pravidelné konzultace ohledně pomníku?

Zápotocký: Konzultace je hezké slovo.

Nejedlý: Omluvil se, že prý úmrtí v rodině. Jeho žena si pustila plyn.

(Vlasta sedí bezvládně na křesle. Švec opilý a ve smutečném.)

Hendrych: Stalin si žádá oběti.

Zápotocký: Soudruzi, poprosím vás o minutu ticha za našeho otce a vůdce, Josifa Vissarionoviče Stalina. Čest jeho památce.

(Minuta ticha. Švec hladí Vlastu po tváři.)

Zápotocký: Děkuji.

Text: Je předvečer prvního máje, pár hodin před odhalením pomníku.

Kopecný: Když Stalin přišel z východu, proč stojí na západním břehu Vltavy?

Nejedlý: Stavět se bude, je to jediné vhodné místo.

Text: Otakar Švec se vrací do prázdného bytu.

Kopecný: Překvapuje mě, že na to zatím nikdo nepoukázal. Jde jaksí o určitý problém na sovětské straně pomníku...

Nejedlý: Jaký problém?

Kopecný: Na sovětské straně pomníku... tak nějak... drží partyzánka vojáka za poklopec?

Nejedlý: Proboha!

Text: Otakar Švec páchá sebevraždu. Zpráva o jeho smrti je tajná.

Zápotocký: Od nyní je autorem pomníku... československý lid. Ten sochař... jak on se...

Nejedlý: Švec.

Zápotocký: Nikdy neexistoval.

(Odcházejí.)

Švec: Odcházím za svou ženou Vlastou. Všechnen můj majetek včetně poslední splátky za pomník odkazují řadovým vojákům, kteří ve válce přišli o zrak. Vlasta dobře udělala, že se otrávila. Aspoň nestárne.

Text: Chruščov na všesovětském sjezdu napadl politiku Stalina. Veřejně ho označil za masového vraha. Stalinovo tělo bude odstraněno z mauzolea na Rudém náměstí.

Zápotocký: To se věci daly rychle do pohybu. Musíme také jednat. Musíme také odstraňovat. Asi jsme to s tím pomníkem trochu přehnali, vidíte?

Kopecký: Pryč s ním. Nenápadně a důstojně. Aby nebyla narušena vážnost SSSR.

Zápotocký: Stalinovi se nesmí vložit výbušniny do hlavy. Hlava by měla být rozebrána ručně.

Kopecký: Musíme sehnat špičkového specialistu na výbušniny.

Nejedlý: Jednoho jsem znal... jak on se...

Zápotocký: Je to všechno?

Kopecký: Veškerou dokumentaci zlikvidovat. Stalinův pomník v Praze nikdy neexistoval.

Zápotocký: Myslím, že tady naše práce skončila.

Nejedlý: Jak on se jenom jmenoval....

(Likvidují všechna lejstra. Odcházejí. Lidé odnášejí stoly a veškeré vybavení.)

Švec: Jmenuje se Jiří Příhoda. Chce to udělat náraz, ale pletou se mu tam čs. vojáci, které tam vláda poslala tak pro jistotu. Nejdřív dostane hysterický záchvat, pak do sebe kopne pět panáků slivovice na jednou a zmáčkne tlačítko. Když je po všem, sedne si do trávy a hlasitě pláče. Sanitka ho odveze na psychiatrii. Exploze neměly chybu.

(Na scéně Švec a jeho žena. Scénu zahaluje kouř – plyn.)

Hlas: Než ho policie našla, ležel Otakar Švec ve svém bytě padesát dní. Tak dlouho unikal plyn.

(Švec a jeho žena tančí v kouři na stolech, kde jednali komunističtí ministři. Hudba.)

Foto Jiří Kudělka

Příběh sedmý – Lída Baarová

Text: Příběh sedmý. Lída Baarová.

(Třicátá léta v Německu jako taneční večírek/soutěž. Muži ve fracích s čísly či jmény na zádech. Baarová ve večerní róbě, je v centru pozornosti a není jí to nemilé.)

Mandlová: Jednou Lída na můj účet žertovala. Adino, pro sjezd tvých milenců by nestačil ani velký sál Lucerny. Řekla jsem jí, že v tvém případě, Liduško, by sis na to musela najmout sokolský stadion pod heslem Každý Čech jednou na Strahově!

Text: Všichni muži jí milovali. Nad kotníkem nosila řetězky, byla to skutečná osobnost.

Vyvolávač: Slečna Baarová a Hugo Haas. Oldřich Nový. Vlasta Burian, Martin Frič.

Text: V roce 1932 dostává Baarová nabídku natáčet v Berlíně.

Producent: Němci vás budou milovat, Fräulein Baar.

Baarová: Jím pouhá tři jablka denně.

Producent: Jak jste pokročila s němčinou?

Baarová: Ujde to. Ale stále mi nejde to měkké É. Wer A sagt, muss auch B sagen.... *(hosté se smějí)* Dočista jako ovce.

Text: Červenec 1934. Nacisté zavraždili rakouského kancléře.

Foto Jiří Kudělka

Producent: Dovolíte? Opakujte po mně. Béé.

Baarová: Béé.

Producent: Béé.

Všichni: Béé.

ext: V Německu žije Lída s populárním hercem Gustavem Fröhlichem. Na scénu však vstupuje ministr propagandy Joseph Goebbels.

(Z řady vystoupí Goebbels.)

Goebbels: Dáte si kaviár? Mám plnou ledničku kaviáru Malosol.

Baarová: Jím jenom jablka.

Goebbels: Tak tedy jablko.

Text: Březen 1935. Vzniká wehrmacht.

(Laškejí spolu.)

Sbor zpívá: Krása není hříchem, hříchem bývá přísný půst
Láska je jak píseň, v níž se mění žízeň úst
Aleluja, aleluja-a.

Hermanová: Když už si Lída začínala s Němci, tak začala mluvit špatně česky. Seděli jsme tenkrát na nějakém fotbale a ona si nemohla vzpomenout, jak se česky řekne

gól. Já si doopravdy nedovedu představit, že by si takhle dokázala zkazit život ženská, která by byla jen trochu chytrá.

(Objeví se Magda G.)

Goebbels: Mohu vás seznámit? Toto je moje žena, Magda.

Magda: Těší mě, Goebbelsová.

(Snaha domluvit se německy.)

Magda: Drahý, měli bychom uložit děti, už je pozdě. Půjdeš se mnou?

Text: Březen 1935. Hitler zavádí všeobecnou brannou povinnost.

Goebbels: Za chvíli jsem tam.

Magda: *(podává si ruku s Baarovou)* Těšilo mě.

Baarová: Vy máte tolik dětí? Jsou krásné.

Goebbels: Křestní jména všech začínají na H. Hádejte proč.

Baarová: Vůdce mě nedávno pozval k sobě. Je nesmírně dobrý společník. Víte, o čem jsme si povídali? O kloboucích!

(Goebbelsovi uspávají děti a Baarová se učí německá slova.)

Goebbels: Tady máš klíč od zadní branky mého domu. Takhle tě nikdo neuvidí.

Baarová: Gustl strašně žárlí. Je nesnesitelný.

Goebbels: Lidé vědí, že jsme si blízci, a ty před tím utíkáš.

Baarová: Vždyť máš děti! A já mám Gustla.

Goebbels: Nemáš, nenamlouvej si to. Krásná žena, to je plachetnice na širém moři. Každý vítr ji někam žene, ale když vichřice přejde, čeká ji vždycky krásná bouře.

Baarová: Když se žena narodí krásná, je ta její krása hřích?

Goebbels: Není to hřích, je to nevýhoda. Krásná žena je zmítána jako třtina ve větru.

(Ozývá se dunění.)

Baarová: Co je to za hluk?

Goebbels: Ohňostroj, Liduschka, ohňostroj.

Text: Duben 1937. Nacisté bombardují Guernicu.

(Přichází Magda Goebbelsová. Hraje zvláštní hru.)

Magda: Vy milujete mého muže a můj muž miluje vás. Chcete s ním zůstat?

Baarová: Já ..

Magda: Nesmíte mít s mým mužem nikdy dítě... Myslím, že můžeme žít ve třech. Můj Anděl je velký muž, který má světodějně poslán.

Baarová: Můžu si ještě nalít?

Magda: Jste šťastná? Víte, mám pocit, že bychom si mohli rozumět.

Baarová: Asi ano.

(Pokus o život ve třech.)

Magda: Jestli se tý děvky nezbavíš, udělám ti ze života peklo. Všechny jsi nás zradil!
Vůdce, stranu, děti, mě.

Tma. Dunění. Pak Goebbels s Baarovou.)

Goebbels: Moje paní šla k vůdci. Ona je dábel...
Zakázal mi stýkat se s tebou. Kdo tvoří dějiny, nemá právo na osobní život!
Vůdce se ke mně chová jako otec, jsem mu za to vděčný. V těžké hodině to mohu potřebovat. Podrobím se mu. *(odmlčí se)* Musíš se na nějaký čas vzdát. Zatím máš zákaz vystupovat ve filmu a na divadle. Dal jsem vůdci čestné slovo, nemohu jinak... Liduschka! Werde kein böser Mensch. Ich liebe dich!

Text: Liduško, nestaň se zlým člověkem. Miluji tě.

Sbor zpívá: Krása není hříchem hříchem bývá přísný půst
Láska je jak píseň, v níž se mění žízeň úst
Aleluja, aleluja-a.

Text: Říjen 1938. Goebbels je nalezen ve své posteli v bezvědomí po požití velké množství uspávacích prášků. Přežil...

Baarová: Wo ist mein Heim?
Mein Vaterland?
Wo durch Wiesen Bäche brausen,
Wo auf Felsen Wälder sausen,
Wo ein Eden uns entzückt,
Wenn der Lenz die Flure schmückt:
Dieses Land, so schön vor allen,
Böhmen ist mein Heimatland,
Böhmen ist mein Heimatland.

(Zůstávají jen manželé Goebbelsovi.)

Foto Jiří Kudělka

Foto Jiří Kudělka

- Text: Duben 1945. Magda Goebbelsová otráví všech svých šest dětí.
- Goebbels: Proč už nehraje hudba?
- Magda: Dobře že jsme nezůstali v bunkru. Umřeme tady, kde jsi celý život pracoval.
- Goebbels: Co děti?
- Magda: Už spí... Byly příliš dobré pro život, který bude následovat. Svět, který přijde po národním socialismu a po vůdci, už nestojí za to žít. Milovala jsem vůdce.
- Goebbels: Já vím. Číšníku?
- (Objeví se číšník.)*
- Jed. Dvakrát.
- (Číšník přináší na tácu dvě skleničky šampaňského. Goebbelsovi se napijí.)*
- Magda: Sbohem, anděli.
- Goebbels: Sbohem.
- Hlas: Goebbelsův adjutant nalil na obě těla dva kanystry benzínu. Tělo říšského kancléře se v důsledku žáru dostalo do takzvané boxerské pozice. Jak napsal sovětský lékař: Jeho pěsti byly napřaženy jakoby k boji.
- (Baarová sedí zády. Za celou scénou nepromluví ani slovo. Ze tmy vystupují svědci. Jejich jména se objevují na projekci.)*
- Gollová: Ta atmosféra v pětáctyřicátém roce, já na to ani nechci vzpomínat. Nikdo se za Lídu nepostavil, nikdo se jí nezastal. Přitom byli mnozí jiní herci, kteří tak vesele točili německé filmy, a nic se jim nestalo.

Mandlová: Obě jsme byly na Pankráci. Nebýt vězení, asi by nás dav ušlapal.

Němec: Češi jsou národ udavačů a kurev. Kdybychom měli zavřít všechny ty vaše kompartioty, na které nám dochází udání z vašich řad, vězení by na to nestačila.

(Baarová začne drhnout podlahu. Až do konce scény.)

Gollová: Nepochopila jsem, kde se najednou v těch hodných Čechách s holubičí povahou vzalo tolik zášti a nenávisti. Čeští policajti třeba předhodili davu režiséra Jana Svitáka, vlekli ho po Národní třídě, bili ho, pak nějaká herečka zavolala: To je vrah Karla Hašlera! Sovětský voják ho pak střelil do hlavy. Jediné, čím se Sviták mohl provinit, bylo to, že prý si vedl tajný deník, kam si psal jména lidí, co za války udávali.

Vávra: Lída byla naše největší hvězda, která prožila antickou tragédií... Její matka zemřela, když dostala infarkt při výslechu. Sestru Baarové Zorku, která také hrála, nechtěli pustit do divadla. Ještě toho roku vyskočila z okna.

Soudce: Nebylo dokázané, že se obviněná Lída Baarová dopustila udavačství, ani že podporovala nacismus spoluprací s gestapem. Její styky s Goebbelsem a Hitlerem nespádají do doby zvýšeného ohrožení republiky.

Text: Když Lída Baarová zemřela, věnec musela dodat pohřební správa, projev měl profesionální řečník.

Příběh osmý – normalizace

Text: Příběh osmý – normalizační večírek.

(Vše je nachystáno na velkolepý silvestrovský večírek. Hosté v papírových čepičkách, víno, konfety. Večírek trvá od roku 1970 do roku 1988. Večerem provádí dekadentní, bezpáteřný, žoviální, sarkastický a okouzující bavič. Hosté i bavič jsou s postupem času více a více opilí, sprostí, agresivní.)

Šoumen: Soudruzi a soudružky. Zas je tu silvestr. Dnes přivítáme nový rok, rok 1970. Čekají nás chvíle prosycené radostí a optimismem. Budeme slavit. Ale tak nějak normálně, vidte. Od teď vše v normě, souhlasíte? Lidé zas budou normálně chodit do práce a normálně chodit z práce. Bude hrát normální hudba, budou se vydávat normální knihy od normálních autorů za normální cenu. Zprávy zas budou správné a Karel Gott bude zase zlatým slavíkem. Čtyři, tři, dva, jedna. Ať žije nový rok 1970!

(Ohňostroj z dálky. Výbuch radosti. Přípitky.)

Soudruzi a soudružky, zas je tu silvestr. Dnes přivítáme nový rok, rok 1971. To to uteklo, vidte? A zase jsme tu všichni. A co by to bylo za silvestrovský pořad, kdyby v něm chyběla scénka. Dnešní scénka bude o Janu Procházce. Auto- rovi scénářů k filmům Už zase skáču přes kaluže, Páni kluci a Ucho. Miláček národa se mu říkalo v šedesátém osmém. Bude to k popukání!

(Rodina po večeři, Procházka s novinami.)

Text: Jan Procházka přichází večer domů. Doba je napjatá, ale on má dobrou náladu. Vrací se z vyšetření, které vyloučilo

rakovinový nádor. Je úplně zdravý. A v televizi dnes budou dávat jeho benefiči, aspoň on si to myslí. V programu stojí Jan Procházka - Svědectví od Seiny. Nikdy ve Francii nebyl, přesto stále nemá žádné podezření. Stále netuší, že se jako jeden z mužů Pražského jara stal současnému režimu nepohodlným. Zasedá s rodinou k televizi. Pořad začíná. Zní slova: Proč vám tohle ukazujeme? Abyste věděli, jak hovoří ti, kterým jste tolik věřili. Pak slyší svůj hlas, jak říká něco ironického o Dubčekovi a dalších. Procházkovi se udělá špatně. Nahrávku pořídila StB, když Procházka seděl v kuchyni s profesorem literatury Václavem Černým a vypili dvě lahve vodky. Stačilo jen všechno šikovně sestříhat. Procházka netuší, že tohle je jen první díl. Miláček národa se mění v národního zrádce.

(Zní nahrávka. Pasáž o Dubčekovi.)

Text:

Dlouho nemohl uvěřit, že se dá s nahrávkou takhle manipulovat. Přestal vycházet z domu. Národ televizi uvěřil. Čtrnáct dní se procházel po balkóně. Pokud si tam sám pro sebe něco šeptal, odposlouchávalo ho devět mikrofonů. Čtrnáctého dne po vyslání dostal horečku, čtyřicítku. Seděl a psal. Psal na psacím stroji stovky vysvětlujících dopisů. Do redakcí novin, do rozhlasu a televize. Žádný ten dopis nebyl nikdy zveřejněn. A tak posílal vysvětlení svému holiči i šéfovi své oblíbené čínské restaurace. Na fakultě s Lenkou nikdo nemluvil, byla přece dcerou zrádce Pražského jara. Zanesla tedy do školy otcův dopis ve dvaceti exemplářích a chtěla, aby si kolegové jeho vysvětlení přečetli. Ale kamarádi jí říkali: Nedávej nám ten dopis. Nenič lidi. Ani se

Foto Jiří Kudělka

Foto Jiří Kudělka

těch papírů nedotkneme. Jan Procházka do roku umírá na rakovinu. Až do poslední chvíle si myslel, že má jen horečku.

Šoumen:

Kolik přátel mu přišlo na pohřeb, co myslíte? Miláček národa... Ale abych vás neochudil o konec scény. Podívejte se, jak Procházková s dcerou hledají místo, kde Procházku pohřbít. Ano, s pohřbíváním jsou dnes problémy. (*bojuje s výbuchem smíchu*) Rodina jednoho mého známého měla svého příbuzného v urně měsíce doma, nemohli najít volné místo. Tak to zkusili v zahraničí, jenže urna byla v rychlíku do Vídně odhalena. Mezi mušlí a umyvadlem! (*dostane záchvat smíchu*) Sranda, vidíte!

(*Muž, Matka a Dcera Lenka. Matka nese urnu. Hrobník večeří.*)

Dcera:

Už jsme obešli osm hřbitovů. A když se dozvěděli, koho chceme pohřbít, najednou nebylo místo.

Hrobník:

(*podívá se na jméno na urně, hvízdne*) Jan Procházka. Miláček národa Jan Procházka... Ale tady je taky obsazeno.

Dcera:

To už přestává všechno!

Hrobník:

Věřte mi, nelžu. Já se jich nebojím.

Matka:

To mám manžela nechat doma?

Hrobník:

No, vlastně jeden hrob volný je. Poslední. Mám ho schovaný pro sebe. Tady, podívejte.

Dcera:

Krásné místo.

Hrobník:

Kolem leží samí slušní lidé. Jmenuji se Výborný, tak jsem si nemohl vybrat nic ošklivého, že.

Žena:	Pohřbíte ho?	tím. Oprášit se musím, tak... Kde mám klíče, sakra? Nemůžu takhle v noci ženu budít. A, tady jsou.
Hrobník:	Samozřejmě.	
Žena:	Ale co si počnete, až...	<i>(Vyndává klíče. Upadnou mu na zem. Ostatní také vytahují klíče. Padají jim. Zvoní klíče. Večírek končí úplným rozkladem.)</i>
Hrobník:	To je asi jediná výhoda mého povolání. Pro hrobníka se místo musí najít vždycky.	Hlas: 1990. První rok svobodného Československa začal velkým turné Karla Gotta po celé republice.
Šoumen:	O pár let později skončí Výborný v hromadném hrobě. Procházková dcera Lenka bude odtedka deset let mýt schody v divadle. Já už fakt nemůžu... <i>(záchvat smíchu)</i> .. A pár nových vtípů hodím do placu. Miloslav Vlk myje výlohy. <i>(smích)</i> Jiří Dienstbier topí v kotelně. Emil Zátopek pracuje jako dělník. <i>(další záchvat smíchu)</i> Karel Lánský lepí kachlíky. Kamila Moučková myje schody, Milan Jungmann čistí okna! Tak je to normální! Tak to chtějí dějiny. Tak to musí být. Pět, čtyři, tři, dva, jedna. Ať žije nový rok 1972! 5, 4, 3, 2, 1. Soudruzi a soudružky, ať žije nový rok, rok 1973! 5, 4, 3, 2, 1. Soudruzi a soudružky, ať žije nový rok, rok 1974! 5, 4, 3, 2, 1. Soudruzi a soudružky, ať žije nový rok, rok 1975! 5, 4, 3, 2, 1. Soudruzi a soudružky, ať žije nový rok, rok 1976! 5, 4, 3, 2, 1. Soudruzi a soudružky, ať žije nový rok, rok 1977!	<i>(Herci zpívají kousky Gottových songů. Bez hudby. Hej, páni konšelé, Kávu si osladím, Dám dělovou ránu, Zpívám rád, Zůstanu svůj, Páni a paní, vím, jak se ruší žal, Das ist eine..., Woody byl cowboy zdvořilý, Pojď, ukážu ti cestu rájem, Ze zdi na mě tupě zírá, Až ti jedenkrát, Když muž se ženou snídá, Oči má sněhem zaváté, Je, jaká je. Jednotlivé písně se pomalu začínají překrývat, nakonec všichni zpívají přes sebe, pak zesilují. Výsledkem je strašný hluk, křik. Ticho.)</i>
		Už dost
		Text: Příběh Lídy Baarové. Epilog.
		<i>(Lída Baarová po revoluci. Pije šampaňské. Kolem plno jablek. Okousaných.)</i>
		Baarová: To víte, že jsem měla strach. Ve čtyřicátém osmém jsem tuhle zemi opustila jako štvaneček, teď se vracím. Mohla jsem konečně překročit hranice mezi Rakouskem a Československem jako člověk, ne příkopem, ale po silnici jako všichni ostatní. Chtěla jsem hlavně vidět Hradčany a Malou Stranu... Měla jsem tu moc milou autogramiádu. Víte, nejdřív jsem se bála, že mě lidé vypískají, kdo by byl zvědavý na starou Baarovou. Ale přišlo strašně moc lidí, samé květiny, cítila jsem se jako... Je mi tu moc krásně. V duchu stále vidím tu starou krásnou Lucernu,
	<i>(Lidé jsou unaveni. Jeden po druhém usínají. Zní píseň Karla Kryla Ukolébavka.)</i>	
Šoumen:	<i>(tiše, aby nikoho nevzbudil)</i> Ať žije nový rok, rok 1985. Ať žije nový rok, rok 1986. Ať žije nový rok, rok 1987. Ať žije nový rok, rok 1988. Ať žije nový rok, rok 1989. Dějí se divné věci. Už asi půjdu. Žena mě neviděla 19 let, co uvádím ty zasraný silvestry. Někdo jiný musí tu káru táhnout dál. Tak já už jdu a možná se ještě vrá-	

kde byla premiéra mé Maskované milenkky... Ale to vy asi slyšet nechcete. No, ano. Vždycky se to stočí stejným směrem. Co jste měla s Goebbelsem, jak to bylo s Hitlerem? Proč už mi nedáte pokoj? Proč se mě neptáte na to, jak jsem točila s Fellinim?... Goebbels mi zničil život a teď mi ho ničí novináři... S Hitlerem jsem se setkala jen dvakrát, kolikrát to mám ještě opakovat?... Nebudu se rozčilovat... Goebbels byl můj známý, jakých má člověk spoustu. A ze známých se občas mohou stát... Já jsem byla tehdy hrozně mladá a myslela jsem si, že to zvládnu. Říkala jsem si, co může být, co se může stát? Nezapomeňte, že o válce nebylo tenkrát ani potuchy... Chápete? On byl prostě politik, státník, jakých byla v té době spousta. Já vím, že se z něj potom stala zrůda, ale jak tohle mohla mladá herečka vyušit? Nikdo nemůže vysvětlit, jak se vlastně dostane do takové situace. Nedokázala jsem se od toho oprostit. Zval mě, telefonoval a zase zval – a já vždycky šla, kam chtěl, vždycky jsem jela do toho bungalovu. Ale přitom jsem měla slzy v očích a věděla jsem, že takhle už to dál nejde, že to musím nějak vyřešit. Bůh ví, kolikrát jsem k němu jela, plakala a říkala si: tohle už nejsi schopna změnit... Jsou ale určité meze, když někdo říká, že jsem byla jeho milenkou, nemá pravdu... Ale mluvit, to on uměl, to ano. Při tom prvním setkání... měla jsem najednou pocit, že ten hlas mnou úplně prostupuje, jako by mě hřál, hladil... Už jsem unavená, nechce se mi o tom mluvit... Nikomu jsem nic neudělala. Němci se mnou nechtěli mít nic společného, sami mě vyhodili od filmu... A Hitler? Ano, byla jsem u něj párkrát na návštěvě, třikrát maximálně, to pozvání se

Foto Martin Popelář

Foto Martin Popelář

nedalo odmítnout... Když jsem u něj byla poprvé, Hitler se pořád díval do krbu, jako by ho v tu chvíli nezajímalo nic jiného. Já se osmělila a přímo jsem se ho zeptala, proč mě vlastně k sobě pozval. Dlouho se na mě díval těma svýma ocelovýma očima a pak řekl: „Připomínáte mi někoho, kdo pro mě svého času hodně znamenal. A když se usmějete, hodně mi tu ženu připomínáte...“ A pak mi ještě řekl, že obrázek té ženy má na svém nočním stolku. Byla to Angelika Roubalová. Ta, co se zastřelila jeho revolverem, víte? Myslím, že jsem jí podobná vůbec nebyla. Nanejvýše tou širokou slovanskou tváří... Kde jsem skončila? Aha...Víte, že mě uháněl i Oldřich Nový? On měl ale nesmírně žárlivou paní... *(odmlčí se)* Adina Mandlová napsala knížku Dnes už se tomu směju... Věřte, já jí to docela závidím. Protože já už se nemám čemu smát... Ano, byla jsem úspěšná a obdivovaná, ale co jsem z toho měla? Byla jsem blbá, slávou opilá a proti své vůli jsem se nepěkně zapletla do dějin. A za to teď krutě platím...Tatínek mi vždycky říkal: Lído, ať se děje, co se děje, jdi dál. A vždycky to tak bylo, šla jsem dál. Jenže teď už jít nechci. Dejte mi už pokoj! Už dost. Už dost.

(Tma.)

Neudělejte ze mě blázna

Text: Příběh poslední.

Hlas: Zdeněk Adamec se budí dřív a vidí, že na jeho stole dosud nejsou krajíčky chleba s eidamem. Ale matka už mu tam položila čisté slipy, ponožky a termosku s čajem. Zdeněk má dnes tělocvik. Je

nemehlo. Má nadváhu. Bojí se, když na něj letí míč. Nesnáší fotbal.

(Projekce. Úspěchy českého fotbalu.)

Zdeňkova matka je přesvědčena, že ten den vstal dřív proto, aby byl ve škole už hodinu před vyučováním. Každé ráno Zdeněk chatuje: Jsem tlustý a nemám žádnou holku. Zdeněk nemůže bez internetu žít. Lidstvo mě děsí, píše. Televize je vynálezem ďáblovým. Nač potřebujeme právo? Copak si nemůže každý člověk uvědomit sám, co smí a co ne? V minulém roce četl Zdeněk o jednom zvláštním studentovi. Říkalo se mu Pochodeň číslo jedna. Kdyby v srpnu do Československa nevstoupili Rusové společně se čtyřmi dalšími armádami, Pochodeň číslo jedna by nemusela zajít do krajnosti. Zdeněk ví, že student Pochodeň číslo jedna si koupil v centru Prahy umělohmotné bílé vědro. On si žádný kanystr brát nebude, protože maminka by se zeptala na co. Nádobu si koupí až v Praze. Paní Adamcová volá Zdeňka na mobil. Kde jsi, chlapče? A kde bych měl být? A vypne mobil. Je osm hodin ráno, zima, začátek března. Zdeněk Adamec vystupuje na široké schodiště Muzea. Stejně jako Palach se Zdeněk poleje přes hlavu. Vyskočí na kamenné zábradlí schodiště a škrtně zapalovačem. Skočí dolů. Pohyb ve vzduchu způsobí, že plameny rovnoměrně ožehnou celé jeho tělo. Kdo neskáče, není Čech. Zdeněk Adamec dopadá na zem čtyři metry od místa, kde se upálil Palach. Lidé kolem jsou bezradní. Žádný čumil nevolá sanitku. Nechává po sobě vzkaz: „Po celý svůj život jsem se setkával s problémy, které jsem asi nedovedl řešit. Jenže bylo jich nějak moc. Už nemohu dál. Ostatní

si z ničeho nic nedělají, nikoho nic nezajímá. Je to hrůza. Lidé mají radost z utrpení druhých. Mám pocit, že nepatřím do této doby... Více se o mně dozvíte ze stránek novin. Prosím, neudělejte ze mě blázna.“ V červnu si Zdeněk zasadil pod okny sedm slunečnic. Když už byly tak vysoké, že nahlížely do jeho pokoje, dva kluci z paneláku mu je večer rozřezali na kousky.

K O N E C

Program vydalo
Národní divadlo moravskoslezské,
příspěvková organizace statutárního města Ostrava
Čs. legií 148/14, 701 04 Ostrava – Moravská Ostrava
www.ndm.cz

Ředitel Jiří Nekvasil,
šéf činohry Pavel Šimák.
Redakce programu Marek Pivovar,
výtvarné zpracování programu a plakátu,
sazba Lubomír Šedivý,
textová korektura Pavel Hruška.

Fotografie na plakátu a titulní straně programu Martin Popelář,
dokumentární fotografie v programu Jiří Kudělka a Martin Popelář,
fotografie ze zkoušek Radovan Štastný.

Tisk Ringier Axel Springer Print CZ a.s.

„Nositele autorských práv k dílu zastupuje
Národní divadlo moravskoslezské.“

Činnost Národního divadla moravskoslezského,
příspěvkové organizace statutárního města Ostrava,
je financována z rozpočtu města Ostravy.

Aktivity NDM jsou také finančně podporovány
Ministerstvem kultury České republiky
a Moravskoslezským krajem.

Mediální partner NDM

deník

OSTRAVA!!!

Vladimír Čapka, Marie Logojdová, Anna Cónová,
Pavel Liška, Kateřina Vainarová

Miroslav Rataj, David Viktora, Alexandra Gasnárková,
Gabriela Mikulková, Češi

Alexandra Gasnárková, Češi

Miroslav Rataj, Češi

Vladimír Čapka, Češi

David Viktora, Daniela Kupčíková, Marcel Školout, Vladimír Čapka, Gabriela Mikulková, Marie Logojdová, Jiří Sedláček, Anna Cónová, Petr Houska, Alexandra Gasnárková, Miroslav Rataj, Tomáš Jirman, Pavel Liška (zády), František Večeřa

V popředí Marie Logojdová, Alexandra Gasnárková, David Viktora, Daniela Kupčíková, za nimi Tomáš Jirman, Jiří Sedláček, František Večeřa, zcela v pozadí Gabriela Mikulková

Zleva doprava Petr Houska, Anna Cónová, Vladimír Čapka,
Alexandra Gasnářková, Marcel Školout, Tomáš Jirman,
František Večeřa, Jiří Sedláček, Marie Logojdová

Tomáš Jirman, Marie Logojdová, David Viktora, Jiří Sedláček,
Kateřina Vainarová, František Večeřa

V popředí Miroslav Rataj, Daniela Kupčíková, Tomáš Jirman, Jiří Sedláček, Pavel Liška, Marie Logojdová, za nimi Češi

Tomáš Jirman, Češi

Gabriela Mikulková, Češi